ri neceſſitantur, quidam ſunt blæſi, quia certam, & determinatam litteram proferre non poſſunt, ſed unam pro alia pronunciant, ut fluctum pro fructum; alii denique balbutiunt, quia nequeunt omnes ſyllabas proferre, & tamen eſt eadem potentia. Idem experimur in intellectu humano, multi enim tardè apprehendunt, & benè retinent, vel citò apprehendunt, & malè judicant, unde oritur diverſitas ingeniorum, quidam enim ſunt ad humaniora ſtudia idonei, inepti verò ad philoſophica, quia hæc plus judicii requirunt, ad illa ſufficit ingenium; ſimiliter in philoſophia quidam ad argumentandum ſunt aptiores, qui ſcilicet ingenio valent, alii ad defendendum, ad quod requiritur judicium. Rurſus eadem imaginativa circa unum objectum læditur, certamq; materiam non circa aliam, pariformiter multi inſani rectè æſtimant in una materia, non in altera; non igitur ex hac diverſitate argui poteſt ſpecifica diſtinctio potentiarum, aliter eſſent multiplicandæ plures ſpecie potentiæ imaginativæ, æſtimativæ, &c. ratio hujus eſt, quia non quævis mutatio temperamenti vitiat quamlibet actionem. Dicitur autem memoria reſidere in cerebello, & in parte poſteriori capitis, non quia ibi ſolum recipiantur ſpecies, & conſerventur, ſed quoniam præcipuè ibi magis viget, quia non eſt tam humida ſicut pars exiſtens in ſincipiti, hæc tamen diverſitas ſolum facit accidentalem diſtinctionem, & quoad actus exercendos, non quoad potentias.

294 Concludendum eſt igitur, unicam eſſe potentiam ſenſitivam internam in unico organo, ſcilicet cerebro reſidentem, quæ varias functiones poteſt exercere, juxta quarum varietatem varia ſortitur nomina, quibus ſenſus interni dantur intelligi, ac ſi eſſent re vera plures: nam hæc potentia ut percipit objecta exterius ſenſata, actiones externas, & recipit ſpecies, dicitur ſenſus communis; ut eadem objecta cognoſcit, quando non ſunt præſentia, dicitur phantaſia, ab aliis imaginativa; ut illa objecta variè inter ſe connectit, dicitur imaginativa, ab aliis phantaſia; ut eadem ſenſibilia percipit, ut convenientia, vel diſconvenientia, movetque appetitum ſenſitivum, dicitur æſtimativa; ut eadem objecta ſæpius cognoſcit ut præterita, & ſenſata aliis actibus, dicitur memoria, quæ ſi fit cum auxilio rationis quaſi inquirendo prius cognitum, ſed poſteà oblitum, ut in homine contingit, dicitur reminiſcentia, ſi ſumitur ut ex præteritis cognitis prævidentur futura imminentia, illaque vitantur, vel proſequuntur, dicitur prudentia ſenſitiva ad imitationem intellectivæ, & tandem ſi eſt ita perfecta memoria, ut valeant bruta apprehendere, & retinere quæ ab hominibus proponuntur, & mediis ſenſibus, maximè auditu & viſu, percipiuntur, dicitur diſciplinabilitas. Quæ operationes ſingillatim inſpectæ ſunt inadæquatæ reſpectu potentiæ ſenſitivæ internæ, idcircò non inferunt diverſas potentias, ſicut in intellectionibus adeſt hæc actionum varietas, & tamen unicus eſt intellectus, quapropter ſicut omnes intellectiones ad unam reducuntur, quæ dicitur intellectio in communi, eſtque adæquata intellectui reſpiciens omne intelligibile; ſic actio adæquata potentiæ ſenſitivæ internæ erit ſenſatio interna reſpiciens pro adæquato objecto ipſum ſenſibile in communi. An autem in hac potentia ſenſitiva dentur plures formalitates, quarum quælibet concurrat ad propriam actionem, an verò eadem potentia realiter, & formaliter una, ſed ſolum multiplex virtualiter immediatè concurrat ad omnes, pendet deciſio ex dictis diſp. 2. qu. 1.

QUÆSTIO IX.

De appetitu ſenſitivo.

295 APpetitus communiter dividi ſolet in naturalem, & cognoſcitivum, naturalis, ut habet Doctor 3.d.17.C. & d. 18. in fin. & 4.d.49. quæſt.10. non eſt aliud, quam natura cujuſcunque entis, ad ſibi proportionatum inclinata, ſic dicimus lapidem appetere Ubi deorſum, materiam appetere formam, & de hoc non loquimur in præſenti; cognoſcitivus eſt potentia quædam nata ſequi cognitionem proponentem objectum ut conveniens, vel diſconveniens, & ſicut duplex eſt cognitio, intellectiva ſcilicet, & ſenſitiva, ſic datur duplex appetitus, unus rationalis ſequens intellectum, & dicitur voluntas, de quo agemus diſp.7. alter ſenſitivus ſequens cognitionem ſenſitivam, & de iſto eſt ſermo in præſenti, de quo plura videbimus.

296 Primò, quod detur talis appetitus ſeſintivus, quo animalia appetunt objecta ſenſibilia à ſenſu propoſita ut convenientia, vel fugiunt apprehenſa, ut diſconvenientia, probat Ariſtot. 3. de An. à text. 40. experientia in nobis, nam quandoque appetimus aliquod delectabile, quod reſpuit voluntas propter aliquod noxium conjunctum ab intellectu ipſi voluntati oſtenſum; unde ut notat Sco. 2.d.6.q.2. E. ex diverſitate complexionum varii ſunt appetitus in hominibus; quidam enim ſunt naturaliter propenſi in ſuperbiam, alii in gulam, alii in luxuriam. Bruta quoque multa operantur ex hoc, quod aliqua appetunt convenientia, & diſconvenientia refugiunt. De hoc appetitu loquitur Apoſtolus ad Rom.7. dum ait, *Video aliam Legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*, & ad Gal.5. *Caro concupiſcit adversùs ſpiritum*. Quod autem hic appetitus non ſit mera inclinatio naturalis, ut eſt appetitus lapidis ad Ubi deorſum, ſed vera potentia elicitiva appetitionis, Probat. quia inclinatio naturalis eſt ex ſe determinata ad certum objectum naturaliter proportionatum, & ſemper adeſt in re, cum ſit realiter identificata, at appetitio eſt quid de novo cauſatum dependenter à cognitione, itaut ſi potentia cognoſcitiva non repræſentaret objectum ut conveniens, etiam ſi eſſet ex ſe tale, nunquam appeteretur ab appetitu, ergo debet dari potentia aliqua in animali appetitiva, tum quia amor, odium, & ſimiles paſſiones ſunt effectus appetitus, & in ſolis entibus cognitione præditis reperiuntur, ergo hic appetitus eſt diſtinctus à naturali; Verum eſt tamen, quod quandoque etiam dicitur naturalis, prout opponitur appetitui libero, ſcilicet voluntati; non tamen quod ſit inclinatio naturalis. Tandem quod hæc potentia ſit diverſa à cognitiva, patet ex paritate appetitus rationalis cum intellectu, ſicut enim iſtæ potentiæ diſtinguuntur inter ſe, ita & potentia ſenſitiva, cognitiva, & appetitiva, ut docet Scot.3.d.17.q.un. in corpore quæſiti.

297 Secundò, quæri poteſt de objecto huius appetitivæ potentiæ hoc autem dubium manet determinatum ex dictis diſp. 7. Phyſ.q.8. art.2. ubi oſtendimus objectum voluntatis eſſe bonum, nec poſſe voluntatem ferri in malum ſub ratione mali, eadem autem eſt ratio de appetitu ſenſitivo; quare objectum ipſius quoad proſecutionem erit bonum, quoad fugam, erit malum, & diſconveniens. Cùm autem bonum ſit multiplex ſcilicet honeſtum, delectabile, & utile, & quodlibet dividatur quoque in verum, & apparens, (de præfixo hinc non loquimur, quia ſpectat ad voluntatem, quæ eſt potentia libera) certum eſt, appetitum ſenſitivum non reſpicere bonum honeſtum, quia neque potentia cognitiva ſenſitiva poteſt hanc bonitatem attingere; ſolum ergo reſpicit bonum delectabile, & utile in particulari, non in univerſali, ſive verum, ſive apparens, quia hæc omnia poteſt ſenſus illi proponere ad proſequendum; idem proportionaliter dicendum de malo oppoſito, ut eſt objectum fugæ, & averſionis.

298 Tertiò, quæritur, an hæc appetitiva potentia ſit activa proprii actus, an ſolùm paſſiva, & merè receptiva; & quidem quòd ſit activa, patet ex dictis diſp.2. ubi univerſaliter oſtendimus omnem potentiam vitalem efficere proprios actus. Solùm igitur dubitari poteſt, an ſit cauſa totalis, an vero partialis. Henr. quod.3. Greg.2.d.35. q.1.& 2. Gabr. quæſt.1. dub.3. Palud. in 4.d.43. & alii ſuſtinent, appetitum eſſe cauſam partialem concurrentem cum objecto proprii actus. Cajetan. autem 1.p.q.80. artic. 2. docet, objectum non concurrere activè ad ſubſtantiam actus, ſed ad ſpecificationem. De hac tamen difficultate dicemus diſp.7.q.6. art.2. ubi de appetitu rationali erit ſermo.

299 Quartò, dubitatur, num cuilibet potentiæ cognitivæ correſpondeat propria appetitiva, an verò unica ſola ſufficiat pro omnibus ſenſitivis cognoſcitivis tum externis, tum internis. Quod unus tantum detur appetitus ſenſitivus, qui immediatè moveatur à ſenſu interno, mediatè ab externis, eſt communis ſententia, & præſertim illam tuentur Arriaga diſput.5. de Anim. ſect.4. & Averſa quæſt.56. ſec. 1. qui oppoſitam ut noviter, ac temerè cogitatam contra Hurt. impugnat.

Oppoſita tamen ſententia, quod cuilibet ſenſui cognoſcitivo correſpondeat proprius appetitus non eſt ab Hurtado diſputat. 17. ſec. 11. noviter inventa, quia ipſam tradidit Doctor in 2.d.6. qu 2. E. & in 3.d.17. quæſt.un. in corpore quæſiti, & d.15. D. nec eſt temere cogitata, cum pro ſe habeat probabiliſſimas rationes; etenim ſicut cognitio dividitur in intellectivam, & ſenſitivam, ſic etiam appetitus alter eſt rationalis, alter ſenſitivus, ergo ſicut cognitio ſenſitiva alia eſt interna, alia externa, & non obſtante, quod interna percipiat omne ſenſibile ab externis ſenſibus, adhuc multiplicantur externæ potentiæ ſenſitivæ, idem de appetitu dicendum, quod alter ſit internus conſequens ſenſum internum, qui ſit circa convenientia, & diſconvenientia omnium ſenſuum externorum, alii verò ſint, ut ita loquamur, externi, quorum quilibet ſequatur proprium ſenſum externum, & verſatur circa conveniens, & diſconveniens, illius ſenſus; quod ſi dicatur cum Arriaga nullam eſſe neceſſitatem multiplicandi tot appetitus; aſſignet ipſe neceſſitatem multiplicandi tot ſenſus externos, ſi internus attingit omnia ſenſibilia. Tum quia objectum conveniens viſui non ſolum eſt perfectio totius animalis, ſed immediatius eſt perfectio ipſius viſus, ergo non ſolùm erit juxta inclinationem totius animalis, ſed etiam juxta inclinationem particularem viſus, ergo à pari, ſicut propter inclinationem univerſalem ponimus appetitum quendam communem, ita ex inclinatione particulari inferre debemus appetitum particularem. Negat. conſequentia ab Arriaga, quia non implicat, ait, dari naturam cognoſcitivam non appetitivam. Sed quicquid ſit de potentia abſoluta Dei, non eſt cur de facto negemus hanc paritatem, quod omnibus aliis cognitivis conceditur propria appetitiva, & ſolis externis denegetur; cùm & ipſe apprehendant proprium bonum, quod ut ſic apprehenſum eſt appetibile.

300 Probatur adhuc, quia dolor eſt paſſio quædam ipſius appetitus, ſicut delectatio, nec ſolùm tactui, & guſtui competit, ſed etiam alii ſenſibus, non enim eſt actus potentiæ cognitivæ, aut qualitas quædam ſenſibilis à tactu, & guſtu, ut infra oſtendemus, ſed paſſio eſt in ipſo appetitu, ut omnes concedunt, ergo ubi eſt dolor, ibi erit appetitus, ſed dolor ſentitur in qualibet parte corporis, imò quilibet ſenſus juvatur ab objecto convenienti, læditur à diſconvenienti, quod juvamen videtur afferre in ſenſu voluptatem ſuo modo, læſio verò dolorem, ergo in quolibet ſenſu adeſt proprius, & particularis appetitus. Hæc ratio diſplicet etiam ipſi Hurt. eo quia non dolor ipſe, ſed objectum doloris ſentitur, & in eodem loco, unde emittit ſpecies ad ſenſum communem, ſicut lux videtur, unde incipit diffundere ſpecies. Attamen cum infra explicabimus eſſentiam doloris, patebit etiam vis hujus rationis.

Dices, communiter unus ponitur appetitus ſenſitivus, & Patres de ipſo loquuntur tanquam de uno ſolo, ergo non ſunt tot multiplicandi.

Tum quia ſenſus externi non percipiunt objectum ut conveniens, aut diſconveniens, hoc enim ſpectat ad internum vel mediis ſpeciebus inſenſatis, ut inquiunt Thomiſtæ, vel vi facultatis memorativæ delectationis præteritæ, ut nos ſupra docuimus, ſed ſenſus externi nullo ex his modis percipiunt objectum, ergo nequeunt immediatè movere ſenſitivum appetitum, ſed hoc præſtabit ſenſus internus. Ad 1. reſp. Scot.3. d.15. B. quod communiter loquimur de appetitu ſenſitivo tanquam de uno, quia eſt ſermo de appetitu conſequente imaginativam, quæ ſicut eſt omnium ſenſibilium, ſit etiam appetitus iſte; re vera tamen debent multiplicari appetitus particulares, ſicut & ſenſus multiplicantur. Ad 2. ex eodem 3.d.15. B. quòd cauſat dolorem, vel delectationem in appetitu, non eſt relatio illa convenientiæ, aut diſconvenientiæ, ſed abſolutum illud, quod dicitur conveniens, aut diſconveniens, quo apprehenſo ex naturali inſtinctu appetitus complacet, vel diſplicet de illo, ut ſupra diximus, nu.266.

301 Quintò explicanda venit famoſa diſtinctio appetitus in concupiſcibilem, & iraſcibilem, quid ſint hæc duo membra, & quomodo inter ſe differant; quæ diſtinctio locum habet tam in appetitu ſenſitivo, quàm rationali.

Quantum ad primum not. ex Scoto 3.d.34.q.un.F. quod quandoque animali proponitur objectum conveniens, aut diſconveniens ſimpliciter, quandoque proponitur objectum conveniens, ſed ab alio impeditum, ut non poſſit acquiri; circa primum appetitus habet actum proſecutionis, vel fugæ, & ut ſic denominatur concupiſcibilis, quatenus reſpicit bonum ſenſibile delectabile, & conveniens actu proſecutionis aut huic oppoſitum actu fugæ; circa verò ſecundum, primò habet actum concupiſcentiæ circa bonum oſtenſum, & conſequenter actum fugæ circa carentiam illius boni, puta canis appetit cibum, & refugit carentiam cibi; & quia prohibens cibum offendit canem appetentem, idcirco circa hominem prohibentem cibum, & offendentem habet canis actum quendam refugiendi, non quidem ut eſt actus fugæ concupiſcibilis, quia non intendit ſolum amovere impedimentum, ſed actum reſpuendi, & repellendi, nam ultra amotionem impedimenti intendit vindictam, & punire de offenſa, & hic eſt actus iraſcibilis, & objectum ipſius erit offendens, in quod tendit per actum vindictæ, ſeu repulſionis; quod ſi objectum iſtud erit præſens, & adhuc non punitum, tunc cauſatur dolor, ſeu mæſtitia, eritque duplex, alia proveniens propter carentiam concupiti in concupiſcibili, alia propter carentiam vindictæ in iraſcibili; unde actus iſte vindictæ erit imperfectus, quia aſſimilatur actui deſiderii, quatenus deſiderat vindicare, & non vindicat; at quando actus vindictæ eſt perfectus, ſcilicet quando actu vindicat, tunc actus vindictæ aſſimilatur fruitioni, quia cauſat delectationem. Subdit Doctor, quod inter dolorem concupiſcibilis, & iraſcibilis hoc intereſt, quod ille verſatur circa carentiam concupiti, iſte circa carentiam vindictæ, ille fit cum reſtrictione, ſicut delectatio oppoſita fit cum dilatatione, iſte fit cum calefactione, quæ eſt accenſus ſanguinis circa cor. Quapropter appetitus concupiſcibilis eſt circa bonum conveniens, aut diſconveniens, appetitus iraſcibilis proximè erit circa impediens aſſecutionem boni concupiti, & circa offendens; quatenus quærit illud vincere, & ſuperare; qua ratione à Thomiſtis objectum iraſcibilis dicitur bonum arduum, quia finis hujus appetitus eſt victoria de offendente; quæ locutio poteſt admitti, nec eſt contra Scotum cit. quia ibi ſolum reſpuit hoc bonum arduum ut objectum in eo ſenſu, quo locutus fuerat in 3. diſt. 26. §. *Contra illam opinionem*, ut ſcilicet ſignificat vel bonum abſens, vel bonum excedens facultatem potentiæ, aut bonum excedens omnia alia ſibi contraria.

302 Quoad ſecundum, an iſti appetitus inter ſe differant, tanquam duæ potentiæ realiter diſtinctæ, an verò ſint eadem potentia reſpiciens diverſa objecta inadæquata, & diverſas functiones exercens; eſt prima opinio Thomiſtarum cum D. Thom. 1. p.q.81. art.2. diſtinguens realiter hos appetitus, quam opinionem ſequitur ex noſtris Cavellus diſp.2. de An. ſect. 7. ſed ægrè, libenter enim alteri oppoſitæ adhæreret, niſi authoritas Scoti ipſum urgeret. Altera opinio à recentioribus Scoto adſcripta nullam realem diſtinctionem agnoſcit inter hos appetitus, ut de potentiis ſenſitivis cognitivis internis diximus; eam ſequuntur Gabr. 3.d.26.q. 1. art.1. Navarrus in Manuali prælud.3. num.8. Suarez, Hurt. Arriaga, Averſa ſæpè cit. Dand.3. de Anim. digreſſ.39. Onuphr. de An. diſp.2. p.1. q.3. dub. 1. & ex noſtris ſequi videtur Hiribar. tract. de actibus humanis diſp. 20. ſect. 4.

303 Dicimus, probabilius eſſe hos appetitus non eſſe realiter diſtinctos; hæc concluſio non obviat doctrinæ Scoti in 3. d.34. cit. non enim ibi ſtatuit oppoſitum, ſolum litt. G. ait quod iraſcibile, & concupiſcibile magis videntur diſtingui in appetitu ſenſitivo, quam in voluntate, in hac enim habent ſolam diſtinctionem objectorum, in illo habere etiam videntur diſtinctionem organorum, & concludit, quod in voluntate illa diſtinctio non arguit diſtinctionem potentiarum, ſed ſicut idem intellectus dividitur in proportionem ſuperiorem, & inferiorem, idem tendit in principia, & concluſiones, ſic voluntas eadem poteſt tendere in objecta iraſcibilis, & concupiſcibilis; at in d.26. cit. videtur oppoſitum ſuſtinere, unde rationes in contrarium ſolvit; quare nihil expreſsè habemus in Scoto de hac re, inhærendo tamen principiis ipſius negari debemus talem diſtinctionem realem, & ratio erit, quia non ſunt multiplicandæ potentiæ ſine neceſſitate, quod autem in præſenti non adſit talis neceſſitas, patebit ex ſolutione objectorum. Tum quia appetitus rationalis, ſcilicet voluntas dicitur ſimul concupiſcibilis, & iraſcibilis etiam ſecundum Thomiſtas, ergo appetitus ſenſitivus eodem modo ſe habebit. Nec valet diſparitas aſſignata à Thomiſtis, ut eſt videre apud Complut. diſp 22. q.2. quod voluntas ſequitur eandem potentiam cognoſcitivam ſemper, ideſt intellectum; ideòque habet idem objectum cum intellectu, eſtque una, ſicut intellectus, at appetitus ſenſitivus natus eſt ſequi diverſas potentias cognitivas, iraſcibilis enim ſequitur phantaſiam, concupiſcibilis æſtimativam: tum quia voluntas cum ſit ſpiritualis, eſt elevatior, poteſtque habere objectum univerſalius, at appetitus ſenſitivus, quia materialis eſt limitatus, non poteſt ferri in objectum ita univerſale. Non valet, quia & ſenſus internus eſt unus, ſicut intellectus ex quæſt. præced. nec materialitas ſenſus obſtat, quia ſufficit, ut feratur ſolum in bonum delectabile, ubi voluntas etiam reſpicit bonum honeſtum. Tum quia ſicut eadem potentia, quæ proſequitur bonum, habet etiam ſe avertere à malo, eadem quoque videtur eſſe, quæ à ſe repellat malum impediens, uterque enim actus repellendi eſt ordinatus ad conſecutionem objecti concupiti, ergo ſicut actus fugæ à malo non arguit diſtinctionem potentiæ, eo quia provenit ab eodem fine remoto, qui eſt acquiſitio boni concupiti, eadem ratione expulſio mali offendentis à ſe non arguet diſtinctionem potentiæ iraſcibilis, quia ortum ducit ab eodem fine remoto, ſcilicet à conſecutione boni concupiti; hinc Suarez hoc totum probat ex illo Jacob. 4. *Unde bella, & lites inter vos? nonne ex concupiſcentiis veſtris?* Nec ſufficit dicere cum Thomiſtis ex hoc ſequi ſolum ſubordinationem harum potentiarum, non identitatem, cum non ſit idem objectum formale proximum. Non ſufficit, quia ſic ex quacumque diverſitate objectorum poſſent multiplicari potentiæ, quod eſt falſum; tum quia hæc diverſitas objectorum adhuc reperitur in concupiſcibili, & iraſcibili voluntatis, & tamen non infert talem diſtinctionem. Tum quia in naturalibus eadem gravitas eſt, quæ movet lapidem deorſum, & repellit impedientia talem motum, & facit fugere à loco ſurſum, unde quia tendit naturaliter deorſum, fugit à loco ſurſum, & expellit à ſe quodlibet obſtaculum impediens, ergo idem de appetitu dicendum; quod magis patebit ex ſolutione objectionum.

304 In oppoſ. argum. concupiſcibilis ſe habet ut potentia paſſiva, quia tendit ad objectum quaſi per modum recipientis, iraſcibilis ut potentia activa, quia reſpicit objectum per modum agendi, acquirendo ſcilicet victoriam de illo, ergo ſicut intellectus agens, & poſſibilis ex hoc capite ſunt potentiæ diſtinctæ, ita concupiſcibilis, & iraſcibilis. Tum 2. habent diverſa objecta formalia, ſcilicet bonum delectabile, & bonum arduum, iraſcibilis enim reſpicit offendens non fugiendo, ſed impugnando illud, ſuntque hæc objecta à diverſis potentiis ſenſitivis propoſita, ex quo deducitur non eſſe objecta inadæquata, ſed adæquata. Tum 3. mutuo ſe impediunt, nam dum concupiſcibilis delectatur in bono delectabili, quandoque inſurgit iraſcibilis ad impugnandum obſtacula, & impugnando impedit delectationem boni, nulla autem potentia habet actum impeditivum ſui ipſius in actu principali. Tum 4. ardens ira minuit concupiſcentiam. Tum 5. habent diverſa organa, quia concupiſcentia cauſat triſtitiam reſtringendo, & ſi dilatat in lætitia, hoc cauſat molliendo, ita verò dilatat exaſperando, quia eſt accenſio ſanguinis circa cor, nequit autem idem organum ſimul moveri contrariis motibus; ergo ſi habent organa diverſa, etiam erunt diverſæ potentiæ; quæ ratio eſt Scoti in d.36. cit. Tum 6. adſunt authoritates Damaſc. 2. fidei cap. 12. Niſſeni lib.4. Philoſ. cap.4. & Ariſt.3. de An.46. & 2. de Anim.27. & alibi, diſtinguentis iraſcibilem à concupiſcibili, & rationali. Tandem non videtur hęc diſtinctio adaptari poſſe appetitui viſivo, guſtativo, olfactivo, &c. quæ enim iraſcibilis potentia poteſt eſſe in olfactu, in auditu, & tamen adeſt concupiſcibilis, ergo iſtæ potentiæ diſtinguuntur ad invicem.

305 Reſpond. ad 1. quicquid ſit de aſſumpto, negamus diverſitatem illam ſufficere ad inferendam diſtinctionem potentiarum, quia idcircò iraſcibilis quærit victoriam de offendente, ut poſſit acquiri bonum concupitum, eadem ergo potentia, ſed diverſis actibus, poteſt utrumque præſtare, cùm ſit idem finis, ut patet in exemplo deducto de lapide per gravitatem tendente deorſum; nec verum eſt intellectum agentem, & poſſibilem eſſe potentias diſtinctas, ut diſp. ſequ. dicimus. Ad 2. etiam hæc diverſitas objectorum adeſt reſpectu concupiſcibilis, & iraſcibilis voluntatis, & tamen non infert in voluntate, niſi diverſitatem actuum; falſum quoque eſt appetitum ſenſitivum quo ad concupiſcibilem moveri ab uno ſenſu interno, quo ad iraſcibilem ab alio, non enim datur hæc multiplicitas ſenſuum internorum. Ad 3. ait Doctor d.26. citat. §. *Contra illam opinionem*, in reſpon. ad 3. quod in hoc argumento admittuntur duo oppoſita; primum quod iraſcibilis ſit impeditiva concupiſcibilis, & per conſequens contraria, & deinde quod defendat concupiſcibilem propugnando, & tuendo illam à contrariis. Negamus igitur iraſcibilem per ſe impedire concupiſcibilem, cum ſit ordinata ſaltem remotè ad conſecutionem boni concupiti; per accidens tamen poteſt impedire, quatenus debet expellere contraria impedientia per ſe; imò ex hoc deducitur unitas potentiæ, quia una potentia eſt defenſiva actus alterius potentiæ, & quod ab illa appetitur, iraſcibilis autem tota eſt propter conſervationē concupiſcibilis; tum quia idem concluderet de voluntate. Ad. 4. ſimiliter infert diverſitatem actuum, ſicut ſi concupiſcibilis eſſet tota intenta circa odium unius objecti, tale odium impediret, ne tunc ſe applicaret ad amorem alterius, nam inter actus aliquos eſt quædam contra-

trarietas, licet ſint ejuſdem potentiæ; idem experimur in voluntate.

306 Ad 5. Gal.libr.6. de uſu partium cap.18. Plato, Fernel.& alii poſuerunt concupiſcibilem in hepate, iraſcibilem in corde; ſed non adeſt neceſſitas diſtinguendi organa, nam licèt non poſſit moveri idem organum ſimul motibus contrariis, poteſt tamen ſucceſſivè; ſicut non ſequitur, lætitia dilatat cor, provenitque ex amore complacentiæ, dolor reſtringit, cauſaturque ab odio, ergo potentia elicitiva amoris erit diſtincta à potentia elicitiva odii, quia petunt organa diverſa; ſed ſolum quod reduplicativè loquendo una cauſat, ſeu petit quandam diſpoſitionem in organo oppoſitam diſpoſitioni alterius, non ex diverſitate potentiarum, ſed actuum: Doctor autem hoc aſſumpſit tanquam probabile, & quia intentum ipſius erat oſtendere concupiſcibilem, & iraſcibilem non diſtingui in voluntate, idcircò prius explicat omnia capita, è quibus probabiliter deducitur horum diſtinctio in parte ſenſitiva, quæ ſunt duo, ſcilicet vel ex parte organi, vel ex parte objecti; deinde oſtendit ex nullo horum organi poſſe poni diſtinctionem in voluntate; non ex parte organi, quia eſt potentia inorganica, non ex parte objectorum, quia portio ſuperior, & inferior in intellectu habent diverſa objecta, & tamen eſt unus intellectus; fatemur autem Scotum hìc favere oppoſitæ ſententiæ. Ad 6. dicimus multiplicari ab illis authoribus appetitus in eo ſenſu, quo ſenſus interni plurificantur, ut ſcilicet dicunt diverſas functiones. Ad ult. dicendum propriè hanc diſtinctionem verificari de appetitu communi, cujus eſt imperare potentias motivas ad expulſionem offendentis; neque ex hoc ſequitur, niſi quod iſti appetitus ſint alterius rationis, ut in ſimili diximus de ſenſu interno brutorum, quatenùs non habet eaſdem operationes in omnibus.

307 Sextò, quæri ſolet de organo appetitus ſenſitivi. Suarez libr. 5. de An. cap.3. Averſa quæſt.56. ſect.1. & alii ſedem potentiæ appetitivæ cum Ariſtot.3. de part.anim.cap.4. reponunt in corde; idem videtur ſupponere Doctor in 3.d.34. ſupra H. Hurt. tamen diſp. 15. ſect. ult. Arriaga diſp.5. ſect.4. & Cavellus diſp.2. de An. ſect.7. ſuſtinent in cerebro reſidere. Quæ opinio videtur conformior principiis Scoti, eo quia docet ipſe cuilibet potentiæ cognitivæ correſpondere propria appetitiva, quam non ponit loco diſtinctam à cognitiva, ſed in eadem parte, & hoc deducit ex dolore, & delectatione, quam percipit quilibet ſenſus de proprio objecto, dolor autem, & delectatio, cum ſint paſſiones appetitus in ipſo ſubjectantur, ita præcipuè in 3. d.17. hinc in d.34. cit. potius videtur loqui ſecundùm famoſam opinionem ponentem appetitum in corde cum Ariſt. qui etiam ſenſitivam potentiam cognitivam collocavit in corde. Quapropter dicimus appetitus particulares reſidere in organis ſenſuum particularium, appetitum communem reſidere in cerebro, ubi etiam collocatur ſenſus internus, à quo talis appetitus movetur.

308 Dices, in Sacra Scriptura affectiones adſcribuntur cordi, *De corde exeunt cogitationes*, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*; Tum quia paſſiones appetitus maximè experimur in corde, ut dolor, lætitia, metus, ira, &c. Reſpond. ut diximus de ſenſu nomine cordis ibi denotari animam ipſam, & in ſecundo loco intenſum affectum, & in unum objectum unitum, unde additur, *ex totis viſceribus tuis*; Ad aliud dicimus paſſiones experiri circa cor, quia ſanguis accurrit, & varios cauſat effectus, qui ſenſu tactus, & appetitu tactivo reſidente in corde præcipuè ſentiunt: Neque ex hoc accurſu inferri poteſt ibi ſedes appetitus; nam etiam ſanguis quandoque accurrit ad faciem in verecundia, & tamen ibi non reſidet appetitus; quandoque ex metu commoventur venter, & viſcera, in quibus non collocatur appetitus. Quod ſi velles ſuſtinere oppoſitam opinionem; poſſes dicere appetitum communem in corde reſidere, moveri autem à ſenſu reſidente in cerebro propter naturalem ſubordinationem harum potentiarum, & in eadem anima radicatarum; ſicut potentia motiva, eo quia appetitivæ ſubordinata, ſtatim ad imperium ejuſdem operatur, quamvis loco diſſideat.

Tandem examinari ſolet, num in homine appetitus ſenſitivus obediat voluntati, & rationi; non loquimur autem niſi de actibus immediatè ab ipſo elicitis, nam de motu locali dicemus q.11. & in ordine tam ad res naturales, quam ſupernaturales, quatenus ſcilicet reſpiciunt Deum finem ſupernaturalem. Pro cujus reſolutione not. quod duplex eſt imperium, unum politicum, ſeu civile, quo aliquis dominatur aliquorum habentium tamen poteſtatem reſiſtendi, & non obediendi, quale eſt imperium Regis in ſubditos; aliud eſt diſpoticum, ſeu ſervile; ut cùm non adeſt talis facultas reſiſtendi, & non obediendi.

309 Dicendum eſt, voluntatem imperare appetitui ſenſitivo politicè, non diſpoticè, & etiam in ordine ad ſupernaturalia. Eſt communis, & docetur à Scoto 2.d.29.q.un.& 3.d.33.F. prob. ex Ariſt.1. polit.cap.3. Tum quia poteſt appetitus non obedire voluntati, & oppoſitum facere, ergo politicè eſt ſubditus illi, non diſpoticè; antec. probat. experientia, quandoque enim experimur in nobis motus aliquos, & inclinationes ſenſuales contra noſtram voluntatem; juxtà illud D.Pauli ad Rom.7. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati*; & ad Galat.5. *Caro concupiſcit adversùs ſpiritum*; & Matth.26. *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma*; quandoque autem obedit, quod præſtat voluntas non immediatè imperando, quia appetitus cum ſit potentia cœca non movetur à cognitiva potentia, voluntas autem non eſt cognitiva, unde ſi immediatè imperaret appetitui ſenſitivo, cæcus cæcum duceret; ſed imperat medio intellectu, quatenus facit, quod intellectus apprehendendo diſtinctius quidditatem, & circumſtantias objecti delectabilis conſiderat aliquam rationem malitiæ, vel damnum ex illo conſequens, qua mediante cognitione illuſtrat ſenſum internum, facit, ut aliter apprehendat objectum, proponatque appetitui ſenſitivo, & conſequenter avertitur ab illo objecto, mitigaturque ipſius concupiſcentia; nam licet omnis intellectiva cognitio ortum ducat à ſenſu, attamen poſtea dum intelligit, phantaſia phantaſiatur circa ſingularia ex naturali unione potentiarum, ut diſputat. ſeq. dicemus; hinc eſt, quod ſenſus internus ope intellectus poteſt aliter apprehendere, ſemper tamen intra limites objecti ſenſibilis, & ſine diſcurſu, ut diximus: huc ſpectat illud Gen.4. *Sub te erit appetitus tuus, & dominaberis illius*, &. Eccleſ.18. *Poſt concupiſcentias tuas ne eas.* Ex quibus ſequitur etiam appetitum ſenſitivum obedire rationi quoad ſupernaturalia, quia dum hæc intellectus contemplatur, phantaſmata iſta repræſentant modo quodam ſenſibili, & in ſingulari phantaſiæ, à qua appetitui oſtenduntur ut bona ipſius appetentis, unde movetur ad illa appetenda, & ad amorem, vel deſiderium, itaut quandoque in lacrymas prorumpat, ut ſæpè contingit in ſanctis; juxtà illud Pſalm.83. *Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum.*

310 Dices; ſi appetitus poteſt non obedire rationi, ergo eſſet liber, quia illud agens eſt liberum, quod poteſt operari, & non operatur; hoc autem eſt falſum, quia libertas ſolùm in voluntate reperitur, unde opus morale, & meritorium illud dicitur, quod eſt voluntarium, & à voluntate procedit propter libertatem, quam actui communicat; at ſi appetitus eſſet liber, tunc daretur opus bonum, vel malum, præſcindendo à voluntate, quod eſt contra omnes Patres, & Theologos, ut dicitur in tractat. de peccatis. Reſpondet Cajetan. concedendo conſequ. & negando falſitatem, ita p.2. quæſt.74. artic.4. Sed revera falſum admittit, ut diximus; Tum quia ſequeretur idem poſſe peccare ſimul & mereri circa idem objectum, ſi ſcilicet circa objectum prohibitum appetitus eliceret actum proſecutionis, voluntas verò actum fugæ, per actum appetitus, quia eſſet liber, peccaret, per actum voluntatis mereretur; hoc autem implicat. Quare dicimus appetitum poſſe non obedire, non quia ſit liber, ſed quia poteſt aliter moveri à ſenſu interno, ſi ſcilicet tam vehemens ſit oſtenſio delectabilitatis, ut non ſinat averti ſenſum à ratione, poteſtque accidere in corpore phyſica quædam alteratio, quæ valdè ſenſum ipſum contorqueat, & incitet; quo caſu ſe haberet appetitus reſpectu rationis, ſicut equus indomitus reſpectu ſeſſoris, ſeſſor enim non niſi politicè imperat, quia poteſt eſſe, quod equus omninò reſiſtet, & tamen non eſt agens liberum, ſed naturale. Neque ex hoc inferas, noſtrum appetitum, quia ſuperiorem habet ſupra ſe, idcircò eſſe imperfectiorem appetitu brutorum, quia nullum agnoſcit ſupra ſe dominium. Non ſequitur, imò potius inferri debet major perfectio in appetitu humano ex hoc, quod dirigatur à nobiliori potentia; ſicut non idcircò homo erit imperfectior, quia legem divinam agnoſcit, & ab illa ligatur, quam ſint bruta, quæ nullis tenentur legibus.

QUÆSTIO X.

De actibus, & paſſionibus appetitus ſenſitivi.

311 Communiter confundi ſolent actus, & paſſiones appetitus, & pro eodem ferè ſumuntur, unde ſex actus, ſeu paſſiones numerantur appetitus concupiſcibilis, & quinque iraſcibilis; quamvis enim hi duo non conſtituant verè duas potentias realiter diſtinctas, quia tamen habet objecta diverſa, hac ratione de ipſis loquimur, ac ſi eſſent duæ potentiæ diſtinctæ, ſicut de intellectu practico; & ſpeculativo, vel ſecundùm proportionem ſuperiorem, & inferiorem loquimur, ac ſi eſſent duo intellectus inter ſe diſtincti propter diſtinctionem objectorum.

Paſſiones concupiſcibilis ponuntur amor, & odium, deſiderium, & fuga, delectatio, & triſtitia; ratio eſt, quia circa duo poteſt hæc potentia verſari, vel circa bonum, vel circa malum, & utrumque poteſt tripliciter conſiderari, vel in ſe, & abſolute, vel ut futurum, vel ut præſens; non conſideratur ut præteritum, quia ut ſic non eſt objectum appetitus, cum ſit quid impoſſibile, ut aſſequatur, niſi apprehendatur ut præſens; ſi primo modo conſideretur, ſic eſt amor circa bonum, quo appetitus tanquam pondere aliquo fertur in illud, juxtà illud, *Amor meus, pondus meum*, & odium circa malum, quo ſe avertit ab illo; ſi contempletur in futurum, ſic eſt deſiderium circa bonum, & fuga circa malum; ſi tandem ut præſens, eſt delectatio reſpectu boni, & triſtitia reſpectu mali; ut notat. quod propriè loquendo differunt voluptas, & delectatio, dolor & triſtitia; licèt quandoque confundantur; voluptas enim & dolor pertinent ad appetitum ſenſitivum, delectatio, & triſtitia ad voluntatem, ita Doctor 3. diſtinct.15. quæſt.unic. §. *Aliter poteſt dici.*

312 Paſſiones verò iraſcibilis quinque aſſignantur, ſcilicet ſpes, deſperatio, audacia, timor, & ira; iraſcibilis enim reſpicit bonum arduum, ſeu victoriam impedientis aſſecutionem boni concupiti; unde ſi hæc victoria concipitur ut poſſibilis, tunc eſt ſpes; ſi ut impoſſibilis, eſt deſperatio; ſimiliter iraſcibilis reſpicit malum evitandum, non ut ſic, quia hoc pertinet ad concupiſcibilem, ſed in ordine ad aliquod tentans inducere malum illum, in quod inſurgit iraſcibilis, & ſi excitatio mali, ſeu victoria de inducente malum concipitur ut poſſibilis, eſt audacia, quia appetitus accenditur,

ditur, & animatur contrà illud; ſi apprehenditur ut impoſſibilis, aut valdè difficilis, tunc eſt timor, quia appetitus deſiſtit, & ſuccumbit; tandem ſi malum eſt præſens, eſt ira, qua appetitus vindictam quærit de damno illato, circa bonum præſens nullum actum habet iraſcibilis, quia tale bonum ut ſic ſpectat ad concupiſcibilem.

313 Hæc doctrina communiter tradita à Doctoribus cum D. Thoma p.2. à qu.28. res tamen eſt diligentiùs perſcrutanda cum noſtro Doctore; & primò videntur actus iraſcibilis aſſignati, ſcilicet ſpes, & deſperatio ad concupiſcibilem ſpectare; nam ſpes vel reſpicit bonum ut poſſibiliter conſequendum, & ſic non differt à deſiderio efficaci, deſiderare autem eſt actus concupiſcibilis, ergo & ſperare ut ſic; hinc Doctor 3. d.26. ſpei actum ponit in deſiderio; vel ſpes reſpicit victoriam offendentis, quæ ſi apprehenditur ut poſſibilis erit audacia, ergo ſpes, & audacia non eſſent actus diſtincti quod eſt falſum; ſimiliter audacia non videtur ab ira diſtincta, niſi quatenus audacia reſpicit offendens, ut futurum, ita ut præſens, & in hoc ſenſu audacia erit quædam ira, iraſci enim dicimur tam contra actualiter offendentem nos, quam contrà intendentem nos offendere. Deſperatio etiam vel pertinet ad concupiſcibilem, ſi ſumitur, ut opponitur ſpei in primo ſenſu, ſcilicet ut dicit deſiderium inefficax alicujus boni apprehenſi ut impoſſibilis, vel à timore non differt, ſi explicatur in ordine ad victoriam ut impoſſibilem conceptam. Quapropter rectius actus iraſcibilis eſt iraſci, ut docet Scot.3.d.34. F ex Ariſt.2. rhetor. iraſci autem eſt appetere vindictam, & actus iſti oppoſitus erit tolerantia offenſæ, ſeu nolle propellere repellenda, & patienter ſuſtinere, ratio eſt quia bonum, & malum ſive poſſibile, ſive impoſſibile eſt objectum concupiſcibilis, & conſequenter omnis actus reſpiciens bonum, vel malum quocunque modo, erit actus concupiſcibilis, & non ſolum iſte, ſed etiam qui reſpicit conſecutionem, & media, ejuſdem enim potentiæ eſt reſpicere finem, & ordinare media ad conſecutionem finis; hinc ſpes, & deſperatio, audacia, ut reſpicit media difficilia, & timor ut reſpicit malum imminens; vel præſens erunt actus concupiſcibilis. Objectum autem iraſcibilis eſt offendens, unde actus ipſius non eſt ſimpliciter refugere à malo, ſed inſuper punire, & ultionem ſumere de offendente; & ut hæc punitio, ſeu victoria offendentis apprehenditur ut poſſibilis, dici poteſt etiam audacia non in ordine ad ſuperandum malum, ſed in ordine ad punitionem offendentis; actus oppoſitus erit, non punire, vel quia moderatur potentia à recta ratione, & erit actus patientiæ, vel quia punitio apprehenditur ut impoſſibilis, aut valdè difficilis, & eſt timor, non ut reſpicit malum, quia ſic eſt actus concupiſcentiæ, ſed ut reſpicit offendens excedens vires timentis. Verùm quia concupiſcibilis, & iraſcibilis verè non ſunt potentiæ realiter inter ſe diſtinctæ, hinc eſt, quod actus ipſarum confunduntur inter ſe, & qui uni competit, alteri tribuitur.

314 Major difficultas eſt delectatione, & triſtitia, voluptate, & dolore, ſeu ut alii loquuntur de voluptate, & mæſtitia, aut complacentia, & diſplicentia, an ſint veri actus eliciti à potentia appetitiva, vel paſſiones conſequentes actus elicitos, vel aliquid aliud; & ut difficultatem exactè explicemus primò agendum erit de delectatione, & triſtitia in voluntate, deinde de voluptate, & mæſtitia, ſeu dolore in appetitu ſenſitivo, nam ex illarum cognitione deveniemus in notitiam iſtarum, & conſequenter nonnihil tranſcendemus limites hujus diſputationis, quæ eſt de potentiis ſenſitivis, dum de voluntate, quæ eſt appetitus rationalis, adhuc diſſeremus, in gratiam tamen appetitus ſenſitivi.

315 Pro deciſione not. ex Scot.1. d.1. qu.3. & 3. d.15. §. *Aliter poteſt dici*, quod in potentia in ordine ad objectum duo reperiuntur, quorum unum dicitur actio, alterum paſſio, non quod ſint verè de prædicamento actionis, & paſſionis, in his enim collocentur ſolùm reſpectus, iſta autem ſunt veræ qualitates; ſed talia dicuntur grammaticaliter, quatenus explicantur per verba activa, vel paſſiva; quapropter illa qualitas dicitur actio in potentia, quæ eſt vera operatio, & quæ verè tendit in objectum, eliciturque à potentia, ut eſt amor, intellectio, & quilibet actus, illa autem qualitas dicitur paſſio, reſpectu cujus potentia non eſt activa, ſed merè paſſiva, illamque reſpicit ab extrinſeco; eſt igitur controverſia, an delectatio, & triſtitia ſint actus, vel paſſiones. Quidam putant eſſe veros actus, ut Greg. citand. Vaſq. p.2. diſp.14. cap.1. & 2. Salas tr. 1. diſp.7. ſec.4. Lorca diſp.48. membr.2. Monteſin. diſp.6. q.1. ſed differunt, nam alii dicunt ſpectare ad intellectum, alii ad voluntatem; ſimiliter qui ſuſtinent eſſe paſſiones conſequentes actus, diſcrepant, quod aliqui docent eſſe paſſiones intellectus, aliqui voluntatis.

316 Dicimus, delectationem, & triſtitiam ſpectare, non ad intellectum, ſed ad voluntatem; eſſeque paſſiones, non actus. Concluſio quoad ambas partes docetur à Scoto 1.d.1.qu.3. & 4. d. 49. qu. 7. & d.14.q.1.P. & d.44.q.2. & 3.d.15. §. *Aliter dici poteſt*, & q.11. de An. ad 4. & prob. quod ad voluntatem pertineant ex D.Aug.14. de Civit. Dei cap.6. ubi loquens de cupiditate, lætitia, & metu, & triſtitia, ait, *Voluntas quippè in omnibus eſt, imò omnes nihil aliud, quàm voluntas ſunt*, & cap.5. *Quid eſt cupiditas, & lætitia niſi voluntas in eorum conſenſiones, quæ volumus?* & 10. de Trin. cap.10. *Fruimur cognitis, in quibus voluntas ipſis propter ſeipſa delectata conquieſcat.* Probatur etiam ratione, quia delectatio & triſtitia proveniunt ad objecto ut convenienti, & diſconvenienti, ut bono, vel malo, ſed hæc pertinent ad voluntatem, non ad intellectum, ergo &c. unde triſtitia definiri ſolet, quod ſit de his, quæ nobis nolentibus accidunt ex D. Aug.14. de Civitat. cap.15. Tum quia niſi actus voluntatis accedat, & ſi adſit cognitio rei convenientis, vel diſconvenientis, nulla eſt triſtitia, aut lætitia.

317 Secunda pars, quod non ſit actus, ſed paſſio voluntatis, probat. à Scot. in 4. d.46. cit. pœna eſt eſſentialiter triſtitia, imò in natura intellectuali nulla alia pœna poteſt ineſſe ſibi; ſed pœna non eſt actus voluntatis, ſed quid conſequens, ergo neque triſtitia erit actus voluntatis, & per conſequens neque delectatio, quæ eſt oppoſita, min. probat. omnis actus voluntatis, ſive ſit nolle, ſive ſit velle, eſt voluntarius, quia voluntas voluntariè elicit nolle, aut velle, ſed nulla pœna voluntatis eſt voluntaria, ſed omnis eſt involuntaria, aliter non eſſet pœna, ergo &c. Tum quia ex eodem in 3. citat. triſtitia non eſt actus volitionis, ut patet, neque actus nolitionis, quia poteſt eſſe actus iſte nolitionis in Beatis, & tamen nullam habent triſtitiam, ut Deus & Beati nolunt peccata, & tamen eveniunt, quod ſi triſtitia eſſet formaliter actus nolitionis eorum, quæ accidunt, jam formaliter triſtarentur, quod eſt falſum. Tum quia ait Doctor ibi, antequam adveniat malum, quod timetur, homo habet actum nolitionis, non triſtitiam, poſito objecto nolito triſtatur, & eo magis, quo plus noluit, & tamen non eſt in eo alia nova operatio, nec ſimpliciter, nec ſecundùm aliquem gradum, ſecundùm quem non præfuit. Ex oppoſito poteſt argui de delectatione, quod non ſit actus volitionis eorum, quæ nobis volentibus accidunt, quia multa eveniunt ſecundùm intentionem diaboli, ut ſunt peccata, & tamen eſt incapax cujuſcumque delectationis. Tum quia Ariſt. 10. ethic. cap. 4. & 5. negat ſæpè voluptatem eſſe operationem, ſed ait eſſe finem, qui ex operatione pullulat, ſicut pulchritudo, & decor in iis, qui ætate vigent.

318 Ad hæc reſpondet Greg.1.d.1. q.2. art.2. ſolum probare non omnem volitionem eſſe delectationem, nec omnem nolitionem eſſe triſtitiam, non tamen univerſaliter concludere de omni volitione, & nolitione; admitti aliquam delectationem in diabolo, juxtà illud Pſalm. *Qui tribulant me, exultabunt, ſi motus fuero*, & tandem ait non omnem actum voluntatis liberè, & voluntariè elici à voluntate, ſed aliquem voluntas neceſſariò elicit, ut eſt actus nolendi objectum intensè læſivum; ita ferè reſpondet Cajet. p.2. quæſt.31. art.4. ubi ait delectationem, & triſtitiam non eſſe velle, & nolle, ſed actus quoſdam à voluntate ut natura elicitos.

Sed ut ab hoc ultimo incipiamus, falſum eſſe aſſumptum oſtendimus diſp 7. cum de libertate voluntatis agemus: quod ait de delectatione diaboli, non eſt præſentis negotii. Et tandem quod docet non omnem nolitionem eſſe triſtitiam, non valet, quia maximè eſſet illa, quæ eſſet de iis, quæ nobis nolentibus accidunt, aliter definitio Aug. non eſſet recta, hæc autem nolitio verè reperitur in Beatis in ordine ad peccata, & tamen nullam habent miſeriam, nec habere poſſunt. Tum quia triſtari non eſt conforme inclinationi voluntatis, omnis tamen actus ſive volitionis, ſive nolitionis eſt juxtà propriam inclinationem, quæ naturaliter eſt proſecutiva boni, & fugitiva mali, ergo nullus actus voluntatis poteſt eſſe triſtitia.

Reſp. proinde aliter Vaſq. p.2. diſp.14. cit.c.2. triſtitiam eſſe de his, quæ nobis nolentibus accidunt, & ſunt mala nobis, Deo autem nihil eſt malum, ideò non triſtatur: Beati quoque nullum poſſunt habere malum; & licèt quandoque nos triſtemur de malo amicorum, hoc eſt, quia illud malum à nobis reputatur ut noſtrum; modò hominibus nullum poteſt accidere malum, quod poſſit à Beatis ut proprium reputari, niſi peccatum, nam alia mala, ut tribulationes, non æſtimantur à Beatis ut objecta diſconvenientia; attamen eo ipſo quod homines peccant, jam non ſunt amici Dei, & Beatorum, idcircò non habent contriſtari de malo amicorum; accedit ſumma delectatio beatitudinis, quæ omnem excludit triſtitiam. Hæc reſponſio falſum continet, quod ſcilicet non poſſimus triſtari niſi de propriis malis, vel de malis amicorum, quæ tanquam noſtra reputantur; nam Sancti in hac vita ſæpiſſimè triſtabantur de peccatis hominum, imò Chriſtus ipſe videns civitatem Jeruſalem conſiderans obſtinationem illius flevit ſuper illam; & tamen nec Sancti, nec Chriſtus triſtabantur de peccatis tanquam propriis malis; neque tunc Judæi obſtinati erant amici Dei, & Chriſti. Quod additur de delectationis incompoſſibilitate cum triſtitia, confirmat noſtram rationem, ſi enim triſtitia eſſet nolitio alicujus poſiti in eſſe, jam daretur in Beatis, & conſequenter redderet illos triſtes, ſicut albedo neceſſariò reddit parietem, in quo exiſtit, album; cum igitur triſtitia ſit incompoſſibilis cum ſumma delectatione, & in Beatis detur talis nolitio, certè erit à triſtitia diſtincta.

Aliter adhuc reſpondet Lorca loc. cit. inquit enim eventum mali contra voluntatem efficacem, & ſimpliciter inferre triſtitiam, non verò eventum mali contra voluntatem antecedentem, & inefficacem, & cum nihil accidat contra voluntatem Dei efficacem, inde fit, ut triſtari nequeat; & hinc etiam rationem deducit, cur neque Beatis triſtitia ineſſe poſſit, quia nempè voluntas eorum adæquatè conformis eſt voluntati divinæ, & nihil fit, quod voluntati eorum ſit contrarium ſimpliciter. Neque hæc reſponſio ſatisfacit, quia licèt Deus non velit obſervationem mandatorum voluntate efficaci, & conſequenti, efficaci tamen voluntate voluit obligationem ad illam quia de facto nos efficaciter obligavit ad ſervanda mandata, cùm igitur homo mandata non ſervat, aliquo modo obviat efficaci Dei voluntati, quatenus voluntatem ſuam non conformat præceptis efficaci voluntate divina

latis, & per conſequens aliquid Deo accidit contra voluntatem ejus efficacem, ergo ratio, cur in Deum triſtitia non cadat, non eſt, quam aſſignat hic Author; Deinde Beati tenentur velle efficaciter à nemine Deum offendi, undè Angelus cuſtos pro viribus ſatagit hominem à pèccato retrahere, & ad bonum allicere per ſanctas inſpirationes, ergo cum homo peccat, aliquid accidit, quod eſt contrarium voluntati Beatorum ſimpliciter, & tamen non triſtantur, ergo ratio, cur triſtitia non afficiantur, aliundè petenda eſt.

319 Contrà prædicta arguitur quamplurimis authoribus tum D. Auguſt. tum Ariſt. aſſerentium, has paſſiones eſſe actus, operationes, & motus voluntatis; Nec reſpondere valet has propoſitiones intelligi debere cauſaliter, non formaliter. Non valet, nam D. Aug. 14. de civit. cap. 5. ait, *Quid eſt cupiditas, & lætitia, niſi voluntas in eorum conſenſione, quæ volumus, & quid eſt metus, atque triſtitia, niſi voluntas in diſſenſione ab his, quæ nolumus?* ubi ſimilis eſt prædicatio de cupiditate, & lætitia, de metu, & triſtitia, ſed quòd cupiditas ſit volitio, eſt prædicatio formalis, ergo hæc quoque erit formalis, lætitia eſt volitio. Tum 2. delectatio, & triſtitia poſſunt eſſe meritoriæ, & demeritoriæ, ergo ſunt actus voluntatis. Tum 3. delectatio eſt quid vitale, vitaliter enim delectamur, ergo erit actus elicitus à potentia vitali. Tum 4. ſi erit paſſio, ergo ab intrinſeco cauſaretur, non apparet autem, quænam poſſit eſſe cauſa effectiva hujus paſſionis, voluntas enim non poteſt ab extrinſeco pati.

320 Reſpon. cum Scoto cit. authoritates illas verè intelligendas eſſe cauſaliter, non formaliter; neque replica aliquid valet, quia nec eſt neceſſe, ut illæ prædicationes ſint ſimiles, & formales, ſed una poteſt eſſe formalis, altera cauſalis, vel ſi ſunt ambæ formales, lætitia, & triſtitia non ſupponent pro paſſionibus, ſed pro cauſis effectivis, ut enim dicemus, actus voluntatis eſt cauſa partialis paſſionum. Ad 2. faciliter reſpondetur, ut opus aliquod ſit meritorium, aut demeritorium, ſufficere, ut mediatè dependet à voluntate, quo pacto paſſiones quoque dependent, ut dicemus. Ad 3. etiam dicimus delectari non eſſe vitaliter operari, niſi cauſaliter, & præſuppoſitivè, unde delectatio, ait Doctor, non reſpicit bonum tanquam objectum, ſed potiùs ut cauſam efficientem, eſt enim quid conſequens ad actum vitalem reſpicientem bonum ut objectum, qua ratione dici ſolet delectationem eſſe circa bonum, triſtitiam circa malum.

Ad 4. certum eſt, voluntatem non eſſe immediatam cauſam harum paſſionum, ut enim ait Scot. 3. d. 15. D. quia ſic quoque eſſent immediatè in ipſius poteſtate, ſicut volitio, & nolitio, & ſic triſtitia eſſet voluntaria, & poſſet voluntas ſtatim ceſſare, quod eſt falſum, quia poſito nolito, non videtur triſtitia eſſe in poteſtate voluntatis. Neque poteſt cauſari ab objecto immediatè, contra Faber. 3. diſp. 39. Vulpes 2. p. diſp. 85. art. 1. & Pitigian. 3. d. 15. artic. 6. quia quandoque objectum in ſe eſt quid privativum, vel ens materiale, nullum autem iſtorum poteſt agere in voluntatem; neque ut cognitum, quia ut ſic non habet eſſe reale, niſi eſſe ipſius intellectionis. Hinc ait Doctor in 4. d. 14. qu. 1. P. duo concurrere ad cauſandas iſtas paſſiones ſcilicet actum apprehenſionis objecti, & actum voluntatis; primus non ſufficit, quia non ſtatim ac apprehendimus objectum conveniens ut præſens, aut diſconveniens, cauſatur in voluntate gaudium, vel triſtitia, ſed requiritur, quod ſit volitum, vel nolitum à voluntate, ergo ad hos duos actus gaudium, & triſtitia conſequuntur tanquam effectus ad ſuas cauſas; & in hoc ſenſu intelligendus eſt Doctor, cum in 3. d. 15. §. cit. in 4. d. 44. quæſtion. 2. & 3. & alibi ſæpè docet objectum cauſare paſſiones in voluntate, quatenus eſt conveniens, & diſconveniens, non ut ly quatenus reduplicat relationes convenientiæ, aut diſconvenientiæ, ſed ut reduplicat naturam; & actum cognitionis inſervire, ut approximationem; non enim eſt ſenſus, quod ipſum objectum cognitum ſit cauſa paſſionum, ſed entitas talis actus repræſentantis illud objectum, ut præſens; unde in libr. de An. quæſt. 11. ad 4. ait objectum conveniens cum perceptione cauſare delectationem; & ad quintum delectationem non immediatè cauſari ab apprehenſione convenientis, ſed actu dilectionis mediante, & de immediata cauſa delectationis, & triſtitiæ, ita quoque opinantur Cavellus ſcholio in p. quæſtion. diſt. 15. 3. ſentent. numer. 11. & Hiribar. tr. de actibus humanis diſp. 14. ſec. 2. quo loci fusè pertrictat hoc quæſitum.

321 Dices, probabilior eſt opinio, quod voluntas non recipiat ab intrinſeco neque partialiter ſuum actum, cur poteſt recipere paſſionem? Tum quia poteſt voluntas imperare intellectivi apprehenſionem præſentiæ objecti diſconvenientis, & habere circa illud nolitionem, ergo ſi ad hos actus ſequitur triſtitia, hæc erit voluntati voluntaria, ſaltem mediatè, quia voluntariè ponit cauſas, & tamen diximus triſtitiam, & pœnam non poſſe eſſe voluntaria. Reſpondet Doctor in 3. cit. ad 1. diſparitatem eſſe, quia voluntas ut elicitiva actus eſt libera, & ideò ſi ab extrinſeco reciperet actum, læderetur ejus libertas, de quo dicemus diſp. 7. at voluntas, ut eſt ſub actu, non eſt ita libera, quia eſt ad unam partem determinata, & cùm ſe habeat ut potentia neceſſaria neceſſitate conſequentiæ, poterit pati ab extrinſeco. Ad 2. reſpondet in 4. d. 14. quæſt. 1. Q. concedendo quandoque voluntatem poſſe eſſe cauſam totalem remotam triſtitiæ, quando ſcilicet eſt cauſa, cur adſint illi duo actus, qui ſunt cauſæ partiales, & conſequenter triſtitiam, & pœnam eſſe tunc voluntariam; quando autem dictum eſt, omnem pœnam eſſe involuntariam, intelligendum eſt de pœna ſecundùm ſe comparata ad voluntatem ſecundùm affectionem commodi, tamen poteſt eſſe voluntaria voluntate ſecundùm affectionem juſtitiæ acceptante pœnam illam, & voluntariè applicante cauſas; atſi triſtitia eſſet actus voluntatis, tunc ſecundùm ſe eſſet voluntaria, nam quilibet actus eſt interpretativè volitus à voluntate, quia liberè elicitus.

Demum nota in hac materia, quod Doctor in 3. d. 15. F. affert unum modum cauſandi triſtitiam, vel delectationem in voluntate, tanquam probabilem, ſcilicet quod appetitu ſenſitivo immutato ab objecto convenienti, vel diſconvenienti, & conſequenter delectante ſe, vel triſtante de illo, ſi tale objectum eſſet ab intellectu voluntati præſentatum, poſſet tunc voluntas abſque aliquo actu elicito habere in ſe aliquam delectationem, & triſtitiam propter connexionem voluntatis cum appetitu ſenſitivo; quo pacto poneretur aliqua delectatio, vel triſtitia ſurreptitia præcedens actum omnem voluntatis; & ſic ſola cognitio eſſet cauſa totalis triſtitiæ; Sed re vera hunc modum ibi non amplectitur.

322 His viſis de delectatione, & triſtitia ut paſſionibus appetitus rationalis, deveniendum eſt ad voluptatem, & dolorem, quæ ponuntur paſſiones appetitus ſenſitivi, & quamvis ex dictis colligi poſſet deciſio quæſiti, eſt tamen peculiaris difficultas, nam quidam diſtinguunt voluptatem, & dolorem à complacentia, & diſplicentia, hæc concedunt ad appetitum ſenſitivum pertinere, vel tanquam actus, vel tanquam paſſiones, illa verò ajunt ad potentiam ſenſitivam cognitivam ſpectare præcipuè tactivam, vel tanquam ſenſationes, & actus, ut Valleſ. contr. 4. capit. 4. Dand. 2. de An. digreſs. 60. & Arriaga diſp. 5. in fin. unde dicunt, voluptatem eſſe ſenſationem noxii; vel tanquam objectum, eo quia putant eſſe qualitates quaſdam ſecundas tangibiles, vel guſtabiles, ex quarum perceptione reſultet poſteà in appetitu ſenſitivo delectatio, & mæſtitia, ſeu complacentia, & diſplicentia; ita Averſa q. 54. ſect. 14.

Dicimus tamen, voluptatem, & dolorem non eſſe ſenſationes, nec objecta ſenſus externi, ſed paſſiones appetitus ſenſitivi; ita Scot. d. 15. cit. & 4. d. 44. quæſt. 2. & 3. quod non ſint ſenſationes, probat. ex 10. eth. cap. 4. vel 6. ubi habet ad actum perfectum ſequi delectationem, & loquitur ibi de actu ſenſitivo, ergo voluptas, & dolor non ſunt ſenſationes externæ. Tum quia ſi dolor eſſet ſenſatio objecti diſconvenientis, quo intenſior eſſet dolor, eo perfectius in ſuo genere perciperetur objectum diſconveniens, quod tamen eſt contra experientiam, nam qui atrociſſimos patiuntur dolores, adhuc neſciunt aſſignare objectum iſtud diſconveniens, cujus ſit conditionis, & naturæ. Tum quia objectum tactus ſunt ſenſibiles, qualitates, & præcipuè primæ, ergo ſi dolor, & voluptas eſſent ſenſationes tactivæ, & haberent pro objecto primas qualitates, & ſic dolor, & voluptas nonniſi ex primis qualitatibus orirentur, quod eſſe falſum infra oſtendemus.

323 Deinde quod non ſint qualitates ſecundæ per ſe ſenſibiles à ſenſu tactus, & guſtus, probat. quia qualitas tangibilis per contactum ſemper ſentitur, manu enim tangimus frigus cujuſcumque corporis, aut calorem, ergo cum manu tangimus vulnus alicujus, non ſolùm deberemus ſentire calorem, aut humiditatem vulneris, & carnis, ſed etiam qualitatem iſtam doloriferam, quæ reperiuntur in eadem parte carnis cute diſcoopertæ, ſecundùm quam fit contactus, quod tamen non experiuntur; ſimiliter nervus diſcoopertus, ſi vel leviter tangatur, maximum inducit dolorem, certè nequit nervus hanc qualitatem in ſe cauſare, quia deberet etiam illam in manu producere, æquè enim manus eſt receptiva, & ſenſitiva doloris, neque manus erit cauſa propter eandem rationem, ergo dolor non erit qualitas quædam per ſe ſenſibilis. Tandem quod ſint paſſiones, probat. ex dictis de lætitia, & triſtitia, eodem enim modo ſe habent reſpectu appetitus ſenſitivi, ac illæ reſpectu rationalis; quod magis patebit ex ſolutione objectionum.

Obiicies ex Averſa, quod voluptas, & dolor ad appetitum non ſpectent: Tum quia verè ſentimus dolorem in determinata parte corporis, cùm enim manus, vel pes aduritur, quod dolet, eſt manus, unde ibi applicantur remedia; at ibi non eſt appetitus. Tum 2. ad appetitum non ſpectat percipere, & ſentire, ſed proſequi, vel refugere, ſed verè ſentimus dolorem, ergo non ſpectat ad appetitum. Tum 3. prius ſenſus externus patitur extra dolorem, quàm ab interno proponatur appetitui, ut patet, & deinde poſt apprehenſionem ſenſus interni ſequitur diſplicentia in corde, ergo &c. Tum 4. tranſacto dolore illum apprehendimus, & de illo triſtamur, & tamen non dicimur dolere, ergo dolor non ſpectat ad appetitum, ſed ad ſenſum externum. Tum 5. ex D. Aug. 3. de libr. arb. cap. 14. dolor eſt ſenſus diviſionis, vel corruptionis impatiens. Tum 6. appetitus ſecundùm nos correſpondet cuilibet potentiæ cognitivæ, etiam externæ, ergo ſi voluptas, & dolor eſſent paſſiones appetitus, certè in omni ſenſu deberet reperiri dolor, & voluptas, quod ſaltem in ſenſu viſus, & auditus eſt falſum, nam dum inſpicimus objectum pulchrum, aut deforme, non in ipſa pupilla oculi ſentimus voluptatem, vel moleſtiam, ſed in animo; & cum ſonos ſuaves, vel moleſtos ſentimus, delectationem, aut dolorem non in ipſo ſenſorio auditus recipimus, ſed in animo. Tandem potentia appetitiva præexigit cognitionem objecti convenientis, aut diſconvenientis, ſed quandoque percipi-

mus dolorem, aut voluptatem abſque alia ſenſatione prævia, ergo dolor, & voluptas erunt qualitates per ſe ſenſibiles à ſenſu; min. probat. experientia, nam qui articulares patiuntur dolores, aut renales, nullam habent ſenſationem, præterquam perceptionem dolorum, ergo dolor non erit paſſio appetitus, ſed qualitas ſenſibilis.

324 Reſpond. ad 1. in manu ſentiri dolorem, quia ibi reſidet appetitus ſequens ſenſum cognitivum tactus, ut diximus qu. præced. Ad 2. ſentimus dolorem ſenſu interno, qui eſt perceptivus, non ſolùm actuum appetitus, ſed cujuslibet paſſionis, unde & illius recordatur. Ad 3. concedimus totum aſſumptum, ſed negamus dolorem exiſtentem in membris non eſſe paſſionem appetitus particularis. Ad 4. triſtitia illa pertinet ad appetitum ſenſitivum communem, & internum, poteſtque dici dolor, ut diſtinguitur à triſtitia in voluntate, & etiam mæſtitia, ut diſtinguitur à dolore appetitus particularis, & externi. Ad 6. D. Auguſt. intelligi debet cauſaliter, non formaliter, ut in ſimili diximus ſupra de delectatione, & triſtitia voluntatis. Ad 6. concedimus ſequelam cum Ariſtot. 10. Eth. cap. 4. ubi ait. *In unoquoque ſenſu voluptatem fieri, perſpicuum eſt, quippe cùm & viſiones, & auditiones eſſe jucundas dicamus*, & quidem in tactu, guſtu, & olfactu patet, in viſu, & auditu, prob. quia ſicut diximus qu. 7. vehemens ſenſibile, etiam ut ſenſibile, eſt læſivum ſenſus, quia ut ſic eſt diſconveniens, ergo ut ſic natum eſt inferre dolorem ipſi ſenſui, & ex oppoſito ſenſibile proportionatum, quia eſt conveniens, & perfectivum ſenſus, cauſat voluptatem, unde nimis viſus à colore viridi confortatur, à nimis albo diſgregatur, ſic etiam de ſono dicendum; quæ omnia arguunt proprias voluptates, & proprios dolores in quolibet ſenſu, verum eſt tamen, quod magis ſentitur dolor, & voluptas in ſenſu tactus, & guſtus, ſicut qualitates ab iſtis ſenſibiles ſunt magis activæ, quàm ſonus, & color.

325 Ultima difficultas pro ſolutione alterius difficultatis, quænam ſcilicet ſit cauſa doloris; circa quam Ariſt. 6. top. cap. 3. Gal. lib. 4. de ſimpl. medic. facult. cap. 2. Portius lib. de dolore cap. 3. & 4. Argen. lib. de cauſis ſymptom. cap. 15. & alii adæquatam cauſam doloris ſtatuunt diſſolutionem continui, ſive inciſione, ſive alteratione cauſatam. Alia opinio ſuſtinet, cauſam doloris non eſſe diviſionem, ſed qualitatum primarum intemperiem; cujus authores adhuc inter ſe diſcrepant; nam quidam volunt ſolam intemperiem caloris, & frigoris cauſare dolorem, ſiccitatem verò, & humiditatem non per ſe, ſed per accidens, ut ſcilicet ſunt cauſa reſtrictionis, vel dilatationis partium; ita Avic. 2. primi doctor. 2. ſum 2. cap. 19. & Conciliator differ. 77. Alii verò omnes primas quatuor qualitates aſſerunt eſſe per ſe cauſas, ita Averr. 2. Collectan. c. 21. & lib. 4. c. 21. & lib. 4. c. 46. Vtranque opinionem de diviſione continui, & intemperie amplexi ſunt Conimbr. 2. de An. c. 11. q. 2. art. 2. & Dand. 2. de An. digreſſ. 60. Utranque etiam opinionem ex oppoſito reprobavit Suarez libr. 5. de An. cap. 5. ubi etiam Portium citat, & aſſignavit pro cauſa proxima doloris qualitatem quandam doloriferam cauſatam ex intemperie primarum qualitatum. Tandem Nicander Joſſius lib. de volupt. & dolore c. 6. quem ſequitur Averſa q. 54. ſect. 14. omnes iſtas opiniones approbavit, unde docuit dolorem provenire ex diviſione continui, ex intemperie qualitatum, ex compreſſione, ex percuſſione, ex humore aliquo noxio, & ſimilibus, itaut cauſa adæquata omnes alias complectens erit læſio corporis apta ad inducendum dolorem.

326 Dicendum eſt cum hac ultima ſententia nec diviſionem ſolam, neque intemperiem primarum qualitatum eſſe adæquatas cauſas doloris, ſed poſſe quoque ex alio capite oriri; & univerſaliter omnes reduci poſſunt ad diſconvenientiam objecti cum potentia, ſicut cauſa voluptatis erit convenientia; ita colligitur ex Scoto 3. d. 15. & 4. d. 44. quæſt. 2. & 3. Probatur quoad ſingula; & primò quod diviſio poſſit eſſe cauſa ex Ariſt. ſect. 5. probl. 26. ubi cauſam, cur poſt longum iter femora magis doleant, quam tibiæ, ait eſſe, quia caro femorum eſt magis unita, & dolor cauſatur propter continui disjunctionem. Tum quia experimur, ſtatim ac caro pungitur acu, ſentiri dolorem; quo caſu nequit aſſignari pro cauſa intemperies aliqua qualitatum, nam non apparet quæ intemperies tunc fiat, ut ſit apta ad inferendum tantum dolorem, cum adſit quandoque major intemperies, & tamen nullus percipitur dolor, aut non tam intenſus; Neque aſſignanda erit qualitas quædam dolorifera de novo producta, ut dicebat Suarez; quia nec etiam apparet, quænam ſit qualitas iſta tam cito producibilis, & in conſervari dependens à ferro dividente, quæ tamen ſit ex ſe inſenſibilis, ergo ipſamet continui diſruptio erit cauſa doloris; unde diverſa partium inciſio diverſum cauſat dolorem, qualiſcunque fiat alteratio: ratio hujus à priori videtur eſſe, quia perfectus ſtatus animati corporis eſt continuitas partium, ergo quando diſſolvuntur, eſt in ſtatu diſconvenienti. Quod autem non ſit adæquata cauſa probat. quia etiam ex intemperie provenire poteſt dolor, quia & alteratio primarum qualitatum conſtituit vivens in ſtatu improportionato; hinc immoderatus calor, aut frigus, maximè quando alteratio iſtorum eſt ſubita, & magna, cauſant dolorem, ſic febricitantes dolorem ſentiunt in oſſibus, & nervis ex intenſione caloris cauſatum; Neque exceſſus caloris ſolum, aut frigoris eſt cauſa doloris; ſed etiam humidi, aut ſicci licèt remiſſioris propter remiſſiorem activitatem, quia & hæ qualitates ſunt activæ, & per ſe pertinent ad rectam harmoniam corporis animati; qua ratione fames, quæ eſt defectus humoris ſubſtantialis, & ſitis, quæ eſt defectus humoris roridi, cauſant dolorem. Quod ſi dicatur has qualitates cauſare dolorem, quia cauſant aliquam partium disjunctionem, calor rarefaciendo, frigus condenſando, & per conſequens ab aliis ſeparando; ſiccum ſimiliter conſtringendo, atque ab aliis ſegregando, ut in terra nimis rarefacta apparet; humidum ſua acutie comprimendo, & diſruptionem cauſando, ut patet in phlegmate vitreo, quod, inquiunt Medici, in inteſtinis incluſum cauſat dolores cholicos, dum propria acutie videtur inteſtina perforare. Certè hæc reſponſio non tam facilè impugnari poſſet, niſi in ea improportione, quam habet intemperies cujuslibet qualitatis cum corpore animato, quia ſcilicet objectum diſconveniens ex ſua natura eſt tale, & non quia cauſat effectum diſconvenientem, ergo ex ſe eſt cauſativum doloris, non ratione effectus.

327 Neque hæc duo ſunt adæquata cauſata doloris, nam percuſſione, & compreſſione ſentitur dolor, & ſi non fiat tam ingens qualitatum alteratio, aut ſciſſio partium; ex concurſu quandoque alicujus humoris noxii fit dolor, ut patet; unde pruritus eſt quidam dolor ex tali concurſu humoris, aut vaporis, vel ſimilis ſub cute proveniens. Qualitas autem illa dolorifera, ſi in aliquo caſu admitteretur, fortè non eſſet improbabilis; at in omnibus illam ponere eſt prorſus irrationabile. Et quoniam oppoſitorum eadem eſt ratio, cauſa voluptatis varia erit, ſed in communi aſſignari poterit convenientia objecti cum potentia, ſeu objectum conveniens, itaut quando corpus redit ad ſtatum connaturalem, & convenientem, magnam percipit voluptatem. An autem objectum immediatè concurrat ad iſtas paſſiones cauſandas, an verò media cognitione ſenſitiva, patet ex dictis ſupra de paſſionibus voluntatis.

328 Dices cum Suarez, cauſa doloris debet tactu percipi, diviſio non percipitur tactu, quia cognoſcere diviſionem eſt noſſe numerum partium ex diviſione provenientium, quem numerum nequit tactus percipere, ſicut neque ſeipſum cognoſcit. Tum quia tranſacta diviſione, & ſenſatione ferri dividentis permanet dolor; & quandoque diviſio non ſentitur, ſed dolor tantum inde proveniens, ergo diviſio nequit eſſe cauſa doloris. Tum 3. neque illa intemperies poteſt eſſe cauſa, quia deberet ſentiri exuberantia qualitatis excedentis, & noxiæ, & conſequenter deberet percipi, num dolor cauſetur à calore, vel frigore, quod tamen neſcitur, ergo intemperies qualitatum non videtur ſufficiens cauſa doloris. Reſpon. ad 1. diviſionem percipi, ſimul ac percipitur inſtrumentum dividens, quia tunc fit quidam contactus cum violentia, & modo improportionato, hac diviſione cauſatur dolor, quia partes petunt eſſe inter ſe unitæ. Ad 2. probat ſolum diviſionem non eſſe cauſam adæquatam, concedimus poſt diviſionem ſentiri adhuc dolorem, tum propter alterationem qualitatum, tum propter humorum concurſum, tum etiam propter diſcontinuationem partium adhuc permanentem; & ſi diviſio quandoque non percipitur, quia cito fit, vel propter levitatem, aut inadvertentiam, non idcircò negare debemus abſolutè non cauſare dolorem, cum oppoſitum etiam experiamur. Ad 3. quandoque etiam percipitur exceſſus ille qualitatis, unde per applicationem contrariorum ſentimus refrigerium, & voluptatem, quandoque non percipitur, vel quia eſt in partibus intimioribus, vel quia ex alio capite provenit.

Ex his patet, quid ſit dicendum ad ultimam difficultatem, ſemper enim dolorem præcedit ſenſatio illius, quod eſt cauſa doloris, licèt quandoque non advertatur, vel propter exceſſum doloris, vel quia eſt in partibus internis, in quibus non tam facilè experimur ſenſationem tactivam, at verè pars illa ſentit humorem noxium, vel intemperiem qualitatum, aut aliud ſimile quidpiam.

QUÆSTIO XI.

De potentia loco motiva.

329 HÆc eſt alia potentia vitalis communis omnibus animalibus, quia omnia animalia aliqualiter ex ſeipſis moventur; duplex motus diſtingui ſolet, naturalis unus, ſeu purè vitalis, qui ſcilicet non fit ex directione alicujus potentiæ cognitivæ, talis eſt motus cordis, pulmonum, arteriarum, pulſus, &c. alter dicitur animalis, qui ſcilicet pendet à cognitione, & appetitu, & de iſto motu, ſeu de principio iſtius motus loquimur in præſenti; qui adhuc eſt duplex, vel perfectus, ut eſt motus progreſſivus animalium, vel imperfectus, ut eſt motus dilatationis, & reſtrictionis in oſtreaceis, zoophitis, & plantanimalibus, hic enim fit dependenter à potentia cognitiva, & appetitiva; de qua potentia locutus eſt Ariſt. 3. de An. à text. 40. uſque ad 59. ubi determinat potentiam loco motivam differre à nutritiva, ſenſitiva, & intellectiva tam practica, quàm ſpeculativa, & concludit eſſe cognitionem practicam, ſive intellectivam, ſive imaginativam, ſimul cum appetitu vel rationali, vel ſenſitivo; hinc ortum duxit prima dubitatio circa hanc potentiam, num ſcilicet ſit diſtincta ab his duabus. Negativam partem ſuſtinent aliqui, aut ſaltem ſi potentiam aliquam diſtinctam admittunt, negant illam eſſe activam, ſed ajunt eſſe merè paſſivam in ratione diſpoſitionis diſponentis membra ad motum ab appetitu immediatè cauſatum; citantur D. Tho. p. p q. 75. art. 3. & 2. contra Gentes cap. 82. Ferrar. ibid. cap. 2. d. 1. qu. 2. ad argum. Aureol. Quidam verò licèt admittant activitatem hujus potentiæ, negant tamen eſſe totalem, ſed partialem propter immediatum concurſum appetitus.

330 Dicendum eſt, potentiam motivam eſſe diſtinctam ab appetitiva, & cognitiva, eſſeque cauſam totalem motus elicitivam proximè, appetitivam verò concurrere remotè ut imperantem, cogni-

tivam tandem ut dirigentem; concluſio eſt communis, & docetur à Scoto 2. d.42. q.4. N. & 4. d.10. q.7. & d.49. q.14. Prima pars, quod detur hæc potentia diſtincta probat. ex Ariſt.3. de Anim.18. & 24. Tum quia motus progreſſivus præcipuè imperatur ab appetitu interno, & univerſali, quia dirigitur à cognitiva percipiente differentias objectorum, convenientias, & diſconvenientias, ſi non formaliter, ſaltem fundamentaliter, quod pertinet ad ſenſum internum, qui habet movere appetitum communem, & internum, ſed hic appetitus eſt in determinato organo, ſcilicet corde, vel cerebro, vis autem motiva eſt diffuſa ferè per totum corpus. Tum quia membra quandoque moventur independenter ab appetitu, cum nobis inconſiderantibus palpebræ, manus, aut pes moventur, ergo datur vis aliqua diſtincta. Ex quo deducitur alia pars, quod hæc virtus ſit cauſa totalis proxima, non partialis, cum præveniat appetitum. Tum quia appetitus reſpicit objectum bonum per proſecutionem, malum per fugam, & hi ſunt actus adæquati ipſius, at motus localis non continetur ſub his actibus, ergo nequit appetitus immediatè concurrere ad motum localem ſive totaliter, ſive partialiter. Et hoc magis patet in homine, ubi principalior appetitus eſt ſpiritualis, & inorganicus, potentia verò motiva, & localis motus eſt organicus. Tum quia hæc potentia motiva eſt vitalis, cujus eſt eſſe elicitivam proprii actus.

Quod autem appetitus concurrat imperando, patet, quia potentia motiva eſt ex ſe indifferens ad quemlibet motum, & quando movet, non temerè, & in incertum tendit, ſed propter aliquem finem movet, ergo indiget determinante, & ordinante ad talem finem, hæc autem potentia eſt ipſemet appetitus, cujus eſt moveri à bono finis; & quoniam appetitus eſt cæcus ex ſe, nec fertur in incognitum, neceſſariò debet dari potentia dirigens, qualis eſt potentia intellectiva, vel imaginativa, ut arguebat Ariſt. cit.

331 Contrà arg. ex Ariſt.3. de An. cit. & libr. de animalium motu, ubi loquens de iſta potentia docet eſſe appetitum principaliorem cauſam motus, non potentiam diſtinctam. Tum 2. fruſtra fit per plura, quod poteſt exequi per pauciora, modò poſito appetitu efficaci, & diſpoſitione membrorum ſtatim ſequitur motus, nec aliud videtur neceſſarium; unde juxta intenſionem, & efficacitatem appetitionis motus intenditur. Tum 3. ſi motus iſti præveniunt appetitum, ergo appetitus nullam cauſalitatem exercet circa illos. Tandem non videtur quomodo exerceatur iſtud imperium; nam ſi appetitus imprimit aliquid phyſicum ipſi potentiæ, ergo dici poterit ſeipſo cauſare motum, ſi nihil imprimit, ergo adhuc potentia motiva manet indeterminata ad motum. Reſpon. ad 1. Ariſt. verè admittere potentiam motivam diſtinctam, ut patet in locis allegatis, & in 3. de An.56 dum organum hujus potentiæ declarat: locutus eſt autem præcipuè de potentia appetitiva, tanquam de principaliori. Ad 2. negamus poſſe appetitum exequi immediatè talem motum, cum motus iſte non contineatur ſub actu adæquato ipſius, nec appetitus ſit agens tranſeunter; & ſi valeret, oſtenderet nullos eſſe ſenſus externos, quia poſito appetitu efficaci, & remoto impedimento ſtatim fit viſio, & eo intenſior quo efficacior eſt appetitus; ſolùm igitur concludit appetitum imperare, & potentiam motivam ſtatim obedire. Ad 3. multi negant motus poſſe prævenire actum appetitus, & quidem ſatis probabiliter, nam ajunt etiam in ſomno, & in motibus primò primis adeſſe actum aliquem appetitus ſaltem ſenſitivi; quod ſi teneatur oppoſitum, ut innuimus in prob. negamus adhuc conſeq. quia etiam viſio præcedit appetitum, & tamen poteſt ab illo poſtea imperari. Ad 4. imperium iſtud conſiſtere in naturali radicatione harum potentiarum in eadem anima, & in naturali ſubordinatione potentiæ motivæ ad appetitivam, quæ faciunt, ut poſito efficaci actu in appetitu ſtatim potentia motrix ponat in eſſe, non autem per impreſſionem alicujus phyſicæ entitatis; de quo fuſiùs diſp.7. q.7. art.2.

332 Petes, cum in homine ſit duplex appetitus ſcilicet rationalis, & ſenſitivus, cuinam appetitui ſubdatur potentia motiva, & an poſſit uni tantùm obedire. Reſpondemus ex Scot. in 2. cit. N. & R. potentiam motivam diſpoticè obedire voluntati, itaut nunquam moveat contra ipſius imperium, excipe tamen motum agitationis innaturalis cordis ex aliqua perturbatione, vel paſſione cauſatum, & motum quorundam membrorum generationi inſervientium, qui duo motus ſæpè fiunt contra voluntatis imperium ex vehementia ſenſitivi appetitus, unde non videtur in his habere dominium diſpoticum, ſed politicum; Nec neceſſariò requiritur actus etiam appetitus ſenſitivi, ut videntur docere Conimbr.3. de An. c.13. q.5. art.4. cum D. Thom. 1 p. q.80. art.2. nam ſæpè videmus, & docet Ariſt. in text. noſtram voluntatem velle aliquid, & motum imperare appetitu ſenſitivo actu reluctante, cum dominetur illius dominio ſolùm politico. An autem ſemper ſit neceſſarium in homine imperium poſitivum voluntatis, vel ſufficiat quandoque ſolus appetitus ſenſitivus ad cauſandum motum, voluntate merè negativè ſe habente; hæc pars videtur probabilior cum Scoto cit. & patet in ſomno, tunc enim vis rationis eſt alligata, & tamen multi exercentur motus vi appetitus ſenſitivi; quod ſi dicatur cum Averſa etiam in hoc caſu, & in motibus primo primis intervenire aliquem actum voluntatis licèt indeliberatum, certè non ita facilè impugnabitur; niſi ex illo capite, quod poſſit dari pura omiſſio libera; nam voluntate ſuſpendente omnem actum, videtur poſſe appetitum ſenſitivum aliqualiter operari, & imperare; vide diſp.7. n.47.

333 Secundò, dubitatur de organo hujus motivæ potentiæ, & inſtrumento, quo utitur ad cauſandum motum. Pro cujus notitia advertendum, quod ut docet Ariſt. cit. idcircò à natura fuiſſe juncturas conſtitutas in corpore, ut poſſit facilè exerceri motus iſte arbitrarius, & progreſſivus, unde conſtant ex oſſe concavo, & altero convexo in illo concavo incluſo, ut inſtar portæ ſupra cardines motæ poſſit una pars moveri altera quieſcente, ſuper quam mota innitatur. Verum ne juncturæ oſſeæ in motu ad invicem diſſolverentur, providit natura de ſubſtantia quadam exangui, alba, & ſimilari, quæ *Vinculum*, aut *ligamentum* vocari ſolet ab officio vinciendi, & ligandi oſſa, unde eſt ſolida, & dura, ſed minus quàm cartilago; inſervitque ad motum, ut oſſa expeditè, & ſine læſione ſequantur muſculos. Inſuper ad motum hoc vinculum non ſufficit, quia cum requiratur ſenſus aliquis, & ſpiritus animales, qui à cerebro per nervos communicantur per totum corpus, ideò propè vinculum adeſt inſtrumentum quoddam, quod vocatur *Tendo*, eſtque ſecundùm Gal. membrum aliquod compoſitum ex vinculo, & nervo, quæ duo ut compoſitionem quandam facerent in minutiſſimas fibras ſunt diviſa, quod mixtum eſt quid durius nervo, propter mixtionem vinculi, & mollius vinculo propter mixtionem nervi; & ne propter ſubtilitatem fibrarum jacturam aliquam pateretur, interpoſuit natura carnem, quæ inter fibras illas implicata fulciret, & firmaret tendonem. At Dand. lib.3. de part. homog. c.13. tendonem vult eſſe ejuſdem ſubſtantiæ cum vinculo, ſolumque differre propter aliquam carnis permixtionem, quod probat, eo quia nervi non ſemper in tendone cum vinculo permiſcentur; ſed quicquid ſit de hoc, ſufficit nobis, quod detur iſte tendo cujus officium eſt, oſſa nectere, eorumque flexionibus, & motibus famulari.

334 Tandem adeſt *muſculus*, qui eſt præcipuum motus organum, & inſtrumentum, & dividitur in tres partes, in principium quaſi caput, in quo incipit nervorum in fibras diviſio; in medium, quod venter dicitur, ubi fibræ illæ magis ſunt inter ſe diſitæ, magiſque abundat interjecta caro, eo quia ſua relaxatione, vel reſtrictione maximè facit ad motuum flexionem, vel extenſionem; & in finem, qui cauda, vel chorda appellari ſolet, ubi denuo fibræ illæ uniuntur magis, ferè nulla interpoſita carne, & propè tendonem; ſolet tamen Muſculi nomen, ſicut & tendonis extendi ad totum inſtrumentum à ligamento diverſum, eſtque hoc totum verum organum motivæ potentiæ immediatum, quo tanquam habenis utitur appetitus ad movendum corporis membra eſtque tam ingens muſculorum copia, ut Medici ad quingentos viginti novem muſculos numerarint. Et quoniam omne corpus mixtum proprium expoſcit temperamentum, hinc muſculi debent eſſe præditi quibuſdam qualitatibus, præcipuè calore animali per ſpirituum animalium influxum foto; unde quandoque ex harum qualitatum defectu, membra omninò inepta evadunt ad conficiendum motum, ut contingit in nimia defatigatione, vel cum repentino, & nimio terrore terremur, in primo enim caſu ſpiritus animales ex labore effluunt, in ſecundo ex timore ad interna confugiunt, & membra externa remanent viribus, & calore deſtituta. Ex quibus etiam deducitur, quod vis motiva remotè reſidet in cerebro, non in corde, quia ut ſæpè dictum eſt, nervi à cerebro, non à corde trahunt originem.

QUÆSTIO XII.

De quibuſdam affectionibus animalium.

335 PRo complemento hujus diſputationis aliqua remanent dicenda de quibuſdam paſſionibus convenientibus omnibus, aut aliquibus animalibus, de quibus egit Ariſt. in libris illis, qui de parvis naturalibus nuncupantur; ut ſunt ſomnus, vigilia, ſomnium, reſpiratio, &c. de quibus etiam clarè, & ſuccinctè tractat Averſa q.56. à ſect 3. uſque ad finem; rem tamen brevibus expediemus duobus articulis.

ARTICULUS I.

De ſomno, vigilia, & ſomniis.

336 INter animalium paſſiones primum locum obtinent ſomnus, & vigilia propter eorum communitatem, nam omnibus animalibus aliqualiter conveniunt, ut videbimus; ut autem perfectam poſſimus de ſomno, & vigilia habere notitiam, eorum cauſas inveſtigare debemus.

Notandum eſt igitur, quod cùm principium omnis ſenſationis indigeat ſpiritibus animalibus ad operandum à cerebro per quoſdam meatus devenientibus, ſi his deſtituitur, ceſſat omnis ſenſatio externa, quando verò adeſt horum ſpirituum deflexus ad organa externa, potentiæ ſenſitivæ exteriores proprias exercent functiones; & cum ſomnus ſit impotentia quædam ſentiendi, ut ait Ariſt. lib. de ſomno, & vig. c.1. vigilia verò ſit potentia expedita ſentiendi, ſequitur, quod cauſa proxima, & immediata efficiens ſomni erit impeditio defluxus ſpirituum animalium è cerebro ad ſenſus externos, cauſa verò vigiliæ erit ablatio talis impedimenti, & communicatio ſpirituum, nam ſicut ſomnus, & vigilia privativè opponuntur, quia vigilia dicit expeditum exercitium ſenſuum externorum, ſomnus carentiam talis exercitii, ita quoque cauſæ immediatæ ipſorum quaſi privativè habent opponi.

337 Multipliciter autem poteſt impediri talis ſpirituum defluxus, & ex

& ex multis capitibus oriri, quæ omnia erunt cauſæ remotæ ſomni. Primò, & eſt ſatis commune, contingit, ut ait Ariſt. cit. eo quia virtute nutritiva decoquente cibos in ſtomacho, cibus reſolvitur in vapores, & fumoſitates quaſdam, propter levitatem ad cerebrum aſcendentes, ubi refrigerantur propter innatam cerebri frigiditatem, exilemque calorem; & conſequenter incraſſantur, unde meatus omnes, per quos ſpiritus externis ſenſibus communicantur, occupant, prohibentque deflexum, qua ratione organa externa concidunt, ineptaque evadunt ad proprias exercendas actiones, ex quo provenit tandem ſonus, ſeu ceſſatio cujuſcunque operationis. Ex hoc capite provenit, quod aliqui cibi maximum inducunt ſomnum, ut papaver, mandragora, vinum, lolium, &c. quia ſcilicet ſunt valdè vaporoſi, & multum vaporis ad caput emittunt. Hæc etiam eſt cauſa, cur in pueris, & in loco humido major ſomnus cauſatur propter humoris copiam. Hæc quoque eſt ratio, cur initio ſomni partes externæ, & ſuperiores ſunt frigidiores, internæ verò calidiores; nam ex copia humoris craſſeſcentis ſpiritus ad interna revocantur, quæ calefiunt ab ipſis, externa verò propter carentiam ſpirituum, & humoris frigidi præſentiam frigeſiunt, at progreſſu temporis auctis ſpiritibus à calore vitali, vireſque reaſſumentibus, ſuperant contrarium humorem, & externa quoque calefaciunt.

338 Secundò, poteſt provenire hæc ſpirituum prohibitio ex nimia corporis fatigatione, tum quia propter laborem conſumuntur ſpiritus, & quouſque de novo generentur, remanent externæ partes viribus deſtitutæ ad operandum: tum quia labore agitatæ partes corporis evaporant humores ad cerebrum, & obſtruuntur meatus ad externa; niſi labor eſſet ita excedens, ut etiam omnes humores conſumat, doloremque in membris cauſet; nam tunc potius eſſet cauſa vigilantiæ. Tertiò, oriri poteſt ex intenſa aliqua operatione etiam interna; nam in hoc caſu valdè conſumuntur ſpiritus, ideòque deficiunt in externis, unde muſica, & ſono facilè evocatur ſomnus; verum quoque eſt, quod ſi nimis attenta foret alicujus rei cogitatio, avertet ſomnum, quia omnes corporis ſpiritus ad cerebrum evocaret. Quartò, ex morbis humores corporis commoventibus, & in fumoſitates reſolventibus poteſt quoque contingere. Quintò, ſolet evenire à virtute cerebri retentiva ſpirituum ad ſe refocillandum, ſicut quælibet pars corporis habet vim retinendi alimentum neceſſarium, & ſuperfluum dimittendi, aliiſque de cauſis poteſt etiam evenire.

339 Cauſa finalis ſomni eſt virium, ſpirituumque reparatio propter conſervationem animalis; nam cum per ſenſationes externas conſumentur ſpiritus, vireſque amittantur, indiget animal vacatione, & quiete, ut calore ad interna evocato perfectior fiat nutritio, alii generentur ſpiritus, quibus reſtaurentur vires ob converſionem alimenti in ſubſtantiam aliti. Debet tamen eſſe moderatus; nam nimius ſomnus valdè nocet, eo quia partes externæ multo tempore ſenſationibus, & ſpiritibus deſtitutæ, torpent, ſiccantur, ineptæque fiunt ad operandum, hinc poſt diuturnum ſomnum expergefacti nec lucem valent conſpicere, nec incedere, nec operationem ullam perfectè exercere; tum quia ex nimio ſomno cibus propter exceſſum caloris feſtinè decoquitur, unde & multæ ſuperfluitates, ac excrementa generantur, & calor ipſe ſaltem per accidens debilitatur; nam deficiente cibo calor in humidum radicale incipit agere, ex quo ſequitur deſtructio ejuſdem caloris, ut diximus diſp. ult. in lib. de Gen. At ſi è contra eſt valdè brevis ſomnus, etiam obeſt, quia ſpiritus ad externa evocati relinquunt interna frigidiora, hinc imperfecta cibi concoctio, major cruditatum copia, exigua ſpirituum reſtauratio, & conſequenter carentia eorundem in externis, virium provenit debilitas.

340 Ex his colligitur primò ſomnum plantis non convenire, ſed animalibus, eo quia virtus ſenſitiva indiget quiete, ut renoventur, & reſtaurentur ſpiritus, non autem vegetativa; nam nutritiva conſumendo reſtaurat, ideòque nutritione refocillantur vires, licet quia non perfectè progreſſu temporis reſtaurat, advenit tandem ultima quies, quæ eſt mors; at ſenſitiva operando conſumit, non reparat ſpiritus, hinc eſt, quod indiget quiete intermedia, ut poſſit deinde reaſſumere proprias operationes. Et quoniam omne animal exercet aliquam ſenſationem mediis ſpiritibus, idcircò omni animali conveniet ſomnus quantumcunque imperfecto, quia quodlibet indiget hac quiete interpolata, quod eſt dormire; unde ſomnus ab Ariſtone exactor diligentiſſimus vectigalis vocabatur, quia de tempore noſtræ vitæ dimidiam exigit, & aufert partem.

341 Colligitur 2. quo ſenſu intelligendus eſt Ariſt. dum lib. de ſomno, & vig. c.2. dixit ſomnus eſt paſſio ſenſus communis; hoc enim primo intelligi poteſt, ut ly communis cadat ſupra paſſionem, quatenus omnibus ſenſibus convenit; vel ut cadat ſupra ſenſum, ac ſi diceret eſſe paſſionem ſenſus communis, non quod ſenſui communi tantum conveniat, nam etiam convenit externis; ſed quia, ut notat Tatar. in q. de ſomno, & vig. §. *Tertiò ſciendum*, nulli ſenſui externo per ſe primò convenire poteſt, nam tunc aliis vel non competeret, vel dependenter ab illo, quod eſt falſum; ſed per ſe primò convenit ſenſui communi, quia reſtauratio ſpirituum ad cerebrum ſpectat, quod eſt organum ſenſus communis, unde ex defectu ſpirituum in cerebro ſequitur defectus in aliis ſenſibus externis, non è contra. Et quamvis in ſomno ſenſus communis quandoque operetur, ut dum ſomniamus, ait Tatar. ibi, quod tunc propriè non ſentimus, ſed phantaſiamur, ſentire enim eſt cognoſcere res ſenſibiles mediis externis ſenſibus, phantaſiari eſt percipere per ſpecies reſervata in phantaſia. Vel dicas hoc ſolum probare independentiam ſenſus communis ab externis, iſtis enim dormientibus, non neceſſariò ille dormit, at ſenſu communi ſopito, cæteri quieſcunt.

342 Colligitur tertiò, quod quandoque in ſomno omnes ſenſus tam externi, quàm interni ligantur, ut nullus exerceat ſenſationem aliquam, cum ſcilicet omnes ſpiritibus animalibus carent; quandoque (cum ſcilicet ſpirituum copia non eſt tam exigua, ut cerebrum maneat illis omninò deſtitutum) interni ſenſus non ſunt ligati, itaut valeant aliquas operationes exercere licèt valde confuſas, & perturbatas, ut patet in ſomniis, nam ſicut aqua quieſcens omnia diſtinctè repræſentat, commota verò repræſentat illa confusè, & majora, quàm ſint in ſe, ita ſpiritus ex vaporum copia agitati res oſtendunt majores, & perturbato modo; quo caſu intellectus quoque confusè poteſt operari, & potentia appetitiva; quandoque non ſolùm potentiæ internæ manent expeditæ, ſed etiam potentia motiva, unde ſæpè accidere ſolet nos in ſomno aliquos motus efficere, ſcilicet loqui, ridere, clamare, incedere; poteſt quandoque ſenſus aliquis externus non ligatus remanere à ſomno, ſi ſcilicet meatus illi, per quos effluunt ſpiritus ad organa externa, non obſtruantur, ſic qui dormiendo ad interrogata reſpondent, habent auditum expeditum, & quandoque aliqui etiam viſum, unde per loca periculoſa incedunt; regulariter tamen omnes ſenſus externi cum potentia motiva ligantur à ſomno, & facilius ſenſus externi, quàm potentia motiva, quia illi ſpiritus recipiunt ab anteriori parte cerebri, quæ eſt magis humida, & propter humoris majorem copiam facilè obſtruuntur nervi, & meatus, qui non tam ampli extant; at potentia motiva vim recipit, ac ſpiritus à poſteriori parte, quæ eſt ſiccior, & per ampliores meatus communicantur ſpiritus, unde non tam facilè poteſt efluxus impediri. In his tamen caſibus eſt advertendum, quod poſt ſomnum recordamur operationum internarum, non tamen motuum, aliarumque externarum actionum; ratio eſt, quia operationes internæ, ut ſomnia relinquunt ſpecies in memoria, at operationes externæ ſcilicet motus, locutio, &c. nonniſi mediis ſenſationibus externis poſſunt cauſare ſpecies in ſenſu interno, quæ cùm non adſint in his caſibus, aut ſaltem non ſit attentio potentiæ perfecta, non cauſabunt de ſeipſis memoriam in internis ſenſibus.

343 Colligitur quartò, cur ſomnus aliquando eſt profundior, & longior, aliquando levior, ac brevior, hoc enim poteſt provenire ex duplici cauſa, vel ob majorem, aut minorem humorum copiam obſtruentium meatus ſpirituum, vel ob anguſtiores, aut ampliores meatus; unde eadem humorum quantitate in duobus exiſtente, poteſt alter profundius, & longius dormire, ſi ſtrictiores habebit vias ſpirituum, alter vero levius, & brevius propter amplitudinem viarum, unde non tam facilè impediuntur, & facilius abſterguntur.

344 Colligitur quinto, quod cum oppoſitorum eadem ſit ratio, ſicut cauſa ſomni eſt impeditio tranſitus ſpirituum ab internis ad externa, ſic è contra cauſa vigiliæ erit aperitio viarum, & tranſitus ſpirituum ad externa organa. Hoc autem dupliciter poteſt evenire, vel quod ipſum animal ex ſe excitetur, quod dicitur propriè expergiſci, vel ab alio, quod vocatur excitari; ut notat Ariſt. cap.6. primo modo etiam dupliciter poteſt contingere, vel naturali quodam modo, & eſt, quando conſumptis jam humoribus, & reſtauratis per nutritionem ſpiritibus, ad externa denuò effunduntur; vel evenit modo quodam quaſi violento, ut cùm ex paſſione aliqua doloris vel timoris ab aliqua imaginatione imminentis mali cauſati fit magna totius corporis commotio, ut ſpiritus per totum ab internis ad externa evocentur. Si ab alio excitatur animal; contingit, quia organum alicujus ſenſus externi à valido objecto veluti excitatur, & pungitur, qua ratione virtus corporis regitiva illuc immittit ſpiritus, quando commotio eſt valida, tanquam in auxilium partis oppugnatæ, unde ſolvitur ſomnus per ſpirituum præſentiam: ſic clamore, tactu, odore, & lumine poſſunt homines excitari.

345 Tandem de ſomno, & vigilia quærit Ariſt. lib.5. de ortu an. cap.1. an ſomnus conveniat animali priùs, quàm vigilia. Averſa cum Ariſt. citat. docet prius convenire animali ſomnum, quàm vigiliam, nam dum primo generatur animal habet eſſe quoddam ſimile ſtatui plantarum; tum quia priùs eſt eſſe, quàm operari, ergo ſtatim ac animal habet eſſe ſenſitivum, non neceſſariò operari debet per ſenſus, ergo ſi quieſcit, jam dormit; tum quia non fit tranſitus de extremo ad extremum, niſi per medium, at ſomnus eſt quoddam medium inter ſtatus non vivendi, & vivendi. Dand. autem 3. de An. digreſs.8. Argenter. lib.1. de ſomno, & vig. c.29. docent prius convenire vigiliam. Sed videtur quæſtio de nomine, nam ſi per ſomnum intelligatur quæcunque ceſſatio ab operatione ſenſitiva, ſic ſomnus prius conveniet animali, ut probat Ariſt. citat. non enim neceſſariò in infuſione animæ ſenſitivæ, ſtatim animal quoad actum ſecundum ſentit; hæc tamen acceptio non eſt rigoroſa, & propria, unde idem Philoſophus dicebat quietem illam eſſe pluſquam ſomnum, & ſimilem ſtatui plantarum; ſi verò per ſomnum intelligatur ceſſatio, & quies à ſenſationibus propter conſumptionem ſpirituum, & ut per ipſum reſtaurentur, quæ eſt propria acceptio ſomni, ſic prior eſt vigilia, nam ſpiritus conſumuntur ſenſatione, quod eſt vigilare; tum quia ſomnus propriè eſt privatio vigiliæ, ergo tunc competere dicetur, quando nata eſt convenire animali vigilia, at in illo inſtanti infuſionis animæ in corpore, aut in tempore immediatè ſequenti, non poteſt convenire vigilia, & operatio propter imperfectionem organorum, ergo neque ſomnus, quia privatio, & forma opponuntur in ſubjecto in ordine ad idem tempus, unde catulus ante nonum diem non dicitur privatus viſu.